

S. Clara Assisiensis

Testamentum

In nomine Domini. Amen

Inter alia beneficia, quae a largitore nostro Patre misericordiarum (cfr. 2Cor 1,3) recepimus et quotidie recipimus et unde Christi glorioso Patri gratiarum actiones magis agere debemus, est de vocatione nostra, quae quanto perfectior et maior est, tanto magis illi plus debemus. Unde Apostolus: Agnosce vocationem tuam (cfr. 1Cor 1,26). Factus est nobis Filius Dei via, quam verbo et exemplo (cfr. Ioa 14,6; 1Tim 4,12) ostendit et docuit nos beatissimus pater noster Franciscus, verus amator et imitator ipsius.

Igitur considerare debemus, sorores, dilectae, immensa beneficia Dei in nobis collata, sed inter cetera, quae per servum suum dilectum patrem nostrum beatum Franciscum in nobis Deus dignatus est operari, non solum post conversionem nostram, sed etiam dum essemus in saeculi misera vanitate. Nam cum ipse sanctus adhuc non habens fratres nec socios, statim quasi post conversionem suam, cum ecclesiam Sancti Damiani aedificaret, ubi consolatione divina totaliter visitatus, compulsus est saeculum ex toto relinquere, prae magna laetitia et illustratione Spiritus Sancti de nobis prophetavit, quod Dominus postea adimplevit.

Ascendens enim tunc temporis super murum dictae ecclesiae, quibusdam pauperibus, ibi iuxta morantibus, alta voce lingua francigena loquebatur: Venite et adiuvate me in opere monasterii sancti Damiani, quoniam adhuc erunt dominae ibi, quarum famosa vita et conversatione sancta glorificabitur Pater noster caelestis (cfr. Mat 5,16) in universa ecclesia sua sancta.

In hoc ergo considerare possumus copiosam benignitatem Dei in nobis, qui propter abundantem misericordiam et caritatem suam de nostra vocatione et electione (cfr. 2Pet 1,10) per santum suum dignatus est ista loqui. Et non solum de nobis ista pater noster beatissimus Franciscus prophetavit, sed etiam de aliis, quae venturae erant in vocatione sancta, in qua Dominus nos vocavit.

Quanta ergo sollicitudine quantoque studio mentis et corporis mandata Dei et patris nostri servare debemus ut cooperante Domino talentum multiplicatum reddamus! Ipse enim Dominus non solum posuit nos ut formam aliis in exemplum et speculum, sed etiam sororibus nostris, quas ad vocationem nostram Dominus advocabit, ut et ipsae sint conversantibus in mundo in speculum et exemplum. Cum igitur nos vocaverit Dominus ad tam magna, ut in nobis se valeant speculari quae aliis in speculum sunt et exemplum, tenemur multum benedicere Deum et laudare et ad benefaciendum in Domino confortari amplius. Quapropter, si secundum formam praedictam vixerimus, exemplum nobile aliis relinquemus (cfr. 2Mac 6,28.31) et aeternae beatitudinis bravium labore brevissimo acquiremus.

Postquam altissimus Pater caelestis per misericordiam suam et gratiam cor meum

dignatus est illustrare, ut exemplo et doctrina beatissimi patris nostri Francisci poenitentiam facerem, paulo post conversionem ipsius, una cum paucis sororibus quas Dominus mihi dederat paulo post conversionem meam, obedientiam voluntarie sibi promisi sicut Dominus lumen gratiae suae nobis contulerat per eius vitam mirabilem et doctrinam. Attendens autem beatus Franciscus quod essemus fragiles et debiles secundum corpus, nullam tamen necessitatem, paupertatem, laborem, tribulationem vel vilitatem et contemptum saeculi recusabamus, immo pro magnis deliciis reputabamus sicut exemplis sanctorum et fratrum suorum examinaverat nos frequenter, gavisus est multum in Domino; et ad pietatem erga nos motus, obligavit se nobis per se et per religionem suam habere semper de nobis tanquam de fratribus suis curam diligentem et sollicitudinem specialem.

Et sic de voluntate Dei et beatissimi patris nostri Francisci ivimus ad ecclesiam Sancti Damiani moraturae, ubi Dominus in brevi tempore per misericordiam suam et gratiam nos multiplicavit, ut impleretur quod Dominus praedixerat per sanctum suum. Nam antea steteramus in loco alio, licet parum.

Postea scripsit nobis formam vivendi et maxime ut in sancta paupertate semper perseveraremus. Nec fuit contentus in vita sua nos hortari multis sermonibus (cfr. Act 20,2) et exemplis ad amorem sanctissimae paupertatis et observantiam eiusdem, sed plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ullatenus declinarem ab ipsa, sicut et Dei Filius, dum vixit in mundo ab ipsa sancta paupertate numquam voluit declinare. Et beatissimus pater noster Franciscus, eius vestigia (cfr. 1Pet 2,21) imitatus, sanctam paupertatem suam, quam elegit per se et per suos fratres, exemplo suo et doctrina, dum vixit, ab ipsa nullatenus declinavit.

Considerans igitur, ego Clara, Christi et sororum pauperum monasterii Sancti Damiani ancilla, licet indigna, et plantuncula sancti patris, cum aliis meis sororibus, tam altissimam professionem nostram et tanti patris mandatum, fragilitatem quoque aliarum, quam timebamus in nobis post obitum sancti patris nostri Francisci, qui erat columna nostra et unica con-solatio post Deum et firmamentum (cfr. 1Tim 3,15), iterum atque iterum voluntarie nos obligavimus dominae nostrae sanctissimae paupertati, ne post mortem meam sorores, quae sunt e quae venturae sunt, ab ipsa valeant ullatenus declinare.

Et sicut ego studiosa et sollicita semper fui sanctam paupertatem, quam Domino et patri nostro beato Francisco promisimus, observare et ab aliis facere observari, sic teneantur usque in finem illae quae mihi succedent in officio sanctam paupertatem cum Dei auxilio observare et facere observari. Immo etiam ad maiorem cautelam sollicita fui a domino papa Innocentio, sub cuius tempore coepimus, et ab aliis successoribus suis nostram professionem sanctissimae paupertatis, quam Domino et beato patri nostro promisimus, eorum privilegiis facere roborari, ne aliquo tempore ab ipsa declinarem ullatenus.

Quapropter, flexis genibus et utroque homine inclinato, sanctae matri Ecclesiae Romanae, summo pontifici et praecipue domino cardinali, qui religioni Fratrum Minorum et nobis fuerit deputatus, recomendo omnes sorores meas quae sunt et quae venturae sunt,

ut amore illius Dei,
qui pauper positus est in praesepio,
pauper vixit in saeculo
et nudus remansit in patibulo,

semper gregi suo pusillo (cfr. Luc 12,32), quem Dominus Pater genuit in Ecclesia sua sancta, verbo et exemplo beatissimi patris nostri sancti Francisci insequendo paupertatem et humilitatem dilecti Filii sui et gloriosae Virginis matris suae, sanctam paupertatem, quam Deo et beatissimo patri nostro sancto Francisco promisimus, faciat observari et in ipsa dignetur fovere ipsas semper et conservare.

Et sicut Dominus dedit nobis beatissimum patrem nostrum Franciscum in fundatorem, plantatorem et adiutorem nostrum in servitio Christi et in his quae Domino et beato patri nostro promisimus, qui etiam dum vixit sollicitus fuit verbo et opere semper excolere et fovere nos, plantulam suam, sic recomendo et relinquo sorores meas, quae sunt et quae venturae sunt, successori beatissimi patris nostri Francisci et toti religioni, ut sint nobis in adiutorium proficiendi semper in melius ad serviendum Deo et observandam praecipue melius sanctissimam paupertatem.

Si vero contingeret aliquo tempore dictas sorores locum dictum relinquere et ad alium se transferre, praedictam formam paupertatis, quam Deo et beatissimo patri nostro Francisco promisimus, post mortem meam ubicumque fuerint, observare nihilominus teneantur.

Sit tamen sollicita et providens tam illa, quae erit in officio, quam aliae sorores, ne circa supradictum locum de terra acquirant vel recipiant, nisi quantum extrema necessitas pro horto ad excolenda olera poposcit. Si autem ab aliqua parte pro honestate et remotione monasterii, ex saepta horti oporteret plus haberi e terra, non permittant plus acquiri vel etiam recipiant, nisi quantum extrema necessitas poscit. Et illa terra penitus non laboretur nec seminetur, sed semper solida et inculta permaneat.

Moneo et exhortor in Domino Jesu Christo omnes sorores meas, quae sunt et quae venturae sunt, ut semper studeant imitari viam sanctae simplicitatis, humilitatis, paupertatis ac etiam honestatis sanctae conversationis, sicut ab initio nostrae conversionis a Christo edoctae sumus et a beatissimo patre nostro beato Francisco. Ex quibus, non nostris meritis, sed sola misericordia et gratia largitoris, ipse Pater misericordiarum, tam his qui longe sunt quam his qui prope sunt, bonae famae sparsit odorem (cfr. 2Cor 1,3; 2,15). Et ex caritate Christi invicem diligentes, amorem, quem intus habetis, foris per opera demonstretis, ut ex hoc exemplo provocatae sorores semper crescant in amorem Dei et in mutuam caritatem.

Rogo etiam illam quae erit in officio sororum, ut magis studeat praeesse aliis virtutibus et sanctis moribus quam officio, quatenus eius exemplo provocatae sorores suae, non tantum ex officio obediant, sed potius ex amore. Sit etiam provida et discreta circa sorores suas, sicut bona mater erga filias suas, et praecipue ut de elemosynis quas Dominus dabit, eis secundum necessitatem uniuscuiusque studeat providere. Sit etiam tam benigna et communis, ut secure possint manifestare necessitates suas et recurrere ad

eam omni hora confidenter, sicut eis videbitur expedire, tam pro se quam pro sororibus suis.

Sorores vero quae sunt subditae recordentur quod propter Deum abnegaverunt proprias voluntates. Unde volo quod obediant suae matri, sicut promiserunt Domino, sua spontanea voluntate, ut mater earum videns caritatem, humilitatem et unitatem quam invicem habent, omne onus quod de officio tolerat, levius portet, et quod molestum est et amarum, propter earum sanctam conversationem, ei in dulcedinem convertatur.

Et quoniam arcta est via et semita, et angusta est porta per quam itur et intratur ad vitam, et pauci sunt qui ambulant et intrant per eam (cfr. Mat 7,13.14). Et si aliqui sunt qui ad tempus ambulant per eam, paucissimi sunt qui perseverant in ea. Beati vero quibus datum est ambulare per eam et perseverare usque un finem (cfr. Ps 118,1; Mat 10,22).

Caveamus ergo, quod si per viam Domini intravimus, quod culpa nostra et ignorantia, aliquo tempore ab ipsa nullatenus declinemus, ne tanto Domino et suae Virgini matri et patri nostro beato Francisco, Ecclesiae triumphanti et etiam militanti iniuriam defera-
mus. Scriptum est enim: Maledicti qui declinant a mandatis tuis (cfr. Ps 118,21).

Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi (cfr. Eph 3,14), suffragantibus meritis gloriosae Virginis sanctae Mariae matris eius et beatissimi patris nostri Francisci et omnium sanctorum, ut ipse Dominus, qui dedit bonum principium, det incrementum (cfr. 1Cor 3,6.7), det etiam finalem perseverantiam. Amen.

Hoc scriptum, ut melius debeat observari, relinquo vobis, carissimis et dilectis sororibus meis, praesentibus et venturis, in signum benedictionis Domini et beatissimi patris nostri Francisci et benedictionis meae, matris et ancillae vestrae.

Explicit Testamentum beatae Clarae virginis.

Epistolae

Prima epistola Agneti

Venerabili et sanctissimae virgini, dominae Agneti, filiae excellentissimi ac illustrissimi regis Bohemiae, Clara, indigna famula Jesu Christi et ancilla inutilis dominarum inclusarum monasterii Sancti Damiani, sua ubique subdita et ancilla, recommendationem sui omnimodam cum reverentia speciali aeternae felicitatis *gloriam adipisci* (cfr. Sir 50,5).

Vestrae sanctae conversationis et vitae honestissimam famam, quae non solum mihi, sed fere in toto est orbe terrarum egregie divulgata, *gaudeo plurimum in Domino et exulto*

(Hab 3 ,18); de quo non tantum ego singularis valeo exsultare, sed universi qui faciunt et facere desiderant servitium Jesu Christi.

Hinc est quod, cum perfrui potuissetis prae ceteris pompis et honoribus et saeculi dignitate, cum gloria excellenti valentes inclito Caesari legitime desponsari, sicut vestrae ac eius excellentiae decuisset, quae omnia respuentes, toto animo et cordis affectu magis sanctissimam paupertatem et corporis penuriam elegistis, sponsum nobilioris generis accipientes, Dominum Jesum Christum, qui vestram virginitatem semper immaculatam custodiet et illaesam.

Quem cum amaveritis casta estis, cum tetigeritis mundior efficiemini, cum acceperitis virgo estis; cuius possibilitas fortior, generositas celsior, cuius aspectus pulchrior, amor suavior et omnis gratia elegantior.

Cuius estis iam amplexibus adstricta, qui pectus vestrum ornavit lapidibus pretiosis et vestris auribus tradidit inestimabiles margaritas.

Et totam circumdedit vernantibus atque coruscantibus gemmis atque vos coronavit *aurea corona signo sanctitatis expressa* (Sir 45 ,14).

Ergo, soror carissima, immo domina veneranda nimium quia *sponsa* et *mater* estis et *soror* (cfr. 2Cor 11,2; Mat 12,50) Domini mei Jesu Christi, virginitatis inviolabilis et paupertatis sanctissimae vexillo resplendentissime insignita, in sancto servitio confortamini pauperis Crucifixi ardenti desiderio inchoato, qui pro nobis omnibus *crucis sustinuit* passionem (Heb 12,2), *eruens nos de potestate principis tenebrarum* (Col 1,13), qua ob transgressionem primi parentis vincti vinculis tenebamur, et *nos reconcilians* (2Cor 5,18) Deo Patri.

O beata paupertas, quae diligentibus et amplexantibus eam divitias praestat aeternas!

O sancta paupertas, quam habentibus et desiderantibus a Deo *caelorum regnum* (cfr. Mat 5 ,3) promittitur et aeterna gloria vitaeque beata procul dubio exhibetur.

O pia paupertas, quam Dominus Jesus Christus, qui caelum terramque regebat et regit, qui *dixit etiam et sunt facta* (Ps 32,9; 148,5), dignatus est prae ceteris amplexari!

Vulpes enim foveas, inquit, *habent et volucres caeli nidos, Filius autem hominis*, id est Christus, *non habet ubi caput reclinet* (Mat 8,20), *sed inclinato capite tradidit spiritum* (Ioa 19,30).

Si ergo tantus et talis Dominus in uterum veniens virginalem, despectus, egenus et pauper in mundo voluit apparere,

ut homines, qui eram pauperrimi et egeni, caelestis pabuli sufferentes nimiam egestatem, efficerentur in illo divites regna caelestia possidendo, *exsultate plurimum et gaudete* (cfr. Hab 3 ,18), repletae ingenti gaudio et laetitia spiritali,

quia, cum vobis magis placuisset contemptus saeculi quam honores, paupertas quam divitiae temporales et magis thesauros in caelo recondere quam in terra, *ubi nec rubigo consumit nec tinea demolitur et fures non effodiunt nec furantur* (Mat 6,20), *merces vestra copiosissima est in caelis* (Mat 5,12), et fere digne meruistis *soror, sponsa* et *mater* (cfr. 2Cor 11,2; Mat 12,50) altissimi Patris Filii et gloriosae Virginis nuncupari.

Credo enim firmiter vos novisse quod *regnum caelorum* non nisi *pauperibus* (cfr. Mat 5 ,3) a Domino promittitur et donatur, quia dum res diligitur temporalis fructus amittitur caritatis; *Deo et mammonae deservire non posse*, quoniam *aut unus diligitur et alter odio habetur* et *aut uni serviet alterum contemnet* (cfr. Mat 6,24); et vestitum cum nudo

certare non posse, quia citius ad terram deicitur qui habet unde teneatur et gloriosum manere in saeculo et illic regnare cum Christo, et quoniam ante *foramen acus* poterit *transire camelus*, scandere *quam dives caelica regna* (cfr. Mat 19,24).

Ideo abiecitis vestimenta, videlicet divitias temporales, nec luctanti succumbere penitus valeretis, ut per arctam *viam* et *angustam portam* (cfr. Mat 7,13 -14) possitis regna caelestia introire.

Magnum quippe ac laudabile commercium: relinquere temporalia pro aeternis, promereri caelestia pro terrenis, *centuplum* pro uno *recipere* ac beatam *vitam* perpetuam *possidere* (cfr. Mat 19,29).

Quapropter vestram excellentiam et sanctitatem duxi, prout possum, humilibus precibus *in Christi visceribus* (cfr. Phip 1,8) supplicandam, quatenus in eius sancto servitio confortari velitis, crescentes de bono in melius, *de virtutibus in virtutes* (cfr. Ps 83 ,8), ut cui toto mentis desiderio deservitis, dignetur vobis optata praemia elargiri.

Obsecro etiam vos in Domino, sicut possum, ut me vestram famulam, licet inutilem, et sorores ceteras vobis devotas mecum in monasterio commorantes habere velitis in sanctissimis *vestris orationibus* (cfr. Rom 15 ,30) commendatas, quibus subservientibus mereri possumus misericordiam Jesu Christi, ut pariter una vobiscum sempiterna mereamur perfrui visione.

Valete in Domino et *oretis pro* (cfr. 1The 5 ,25) me.

Secunda epistola Agneti

Filiae *Regis regum*, ancillae *Domini dominantium* (cfr. Ap 19,16; 1Tm 6,15), sponsae dignissimae Jesu Christi et ideo reginae praenobili dominae Agneti, Clara, pauperum dominarum ancilla inutilis et indigna, salutem et semper in summa vivere paupertate

Gratias ago gratiae largitori, a quo *omne datum optimum et omne donum perfectum* (Tg 1,17) creditur emanare, quod te tantis virtutum titulis decoravit et tantae perfectionis insigniis illustravit, ut, *perfecti Patris* (cfr. Mt 5,48) effecta diligens imitatrix, perfecta fieri merearis, ne *oculi sui* aliquid in te *videant imperfectum* (cfr. Sl 138,16).

Haec est illa perfectio, qua te sibi Rex ipse in aethereo thalamo sociabit, ubi sedet stellato solio gloriosus, quod terreni regni fastigia vilipendens et oblationes imperialis coniugii parum dignas, aemula sanctissimae paupertatis effecta in spiritu magnae humilitatis et ardentissimae caritatis eius adhaesisti vestigiis, cuius meruisti connubio copulari.

Cum vero noverim te virtutibus oneratam, parcens prolixitati verborum nolo verbis superfluis onerare, licet tibi nihil superflui videatur ex illis de quibus posset tibi aliqua consolatio provenire. Sed quia *unum est necessarium* (Luc 10,42), hoc unum obtestor et moneo per amorem illius, cui te *sanctam* et beneplacentem *hostiam* (cfr. Rom 12,1) obtulisti, ut tui memor propositi velut altera Rachel tuum semper videns principium, quod tenes teneas, quod facis facias *nec dimittas* (cfr. Cant 3,4), sed cursu concito, gradu levi, pedibus inoffensis ut etiam gressus tui pulverem non admittant, segura gaudens et alacris per tramitem caute beatitudine gradiaris, nulli credens, nulli

consentiens, quod te vellet ab hoc proposito revocare, quod tibi *poneret* in via *scandalum* (cfr. Rom 14,13), ne in illa perfectione, qua Spiritus Domini te vocavit, *redderes Altissimo vota tua* (Ps 49,14).

In hoc autem, ut *mandatorum* Domini securius *viam* (cfr. Ps 118,32) perambules, venerabilis patris nostri fratris nostri Heliae, generalis ministri, consilium imitare; quod praepone consiliis ceterorum et reputa tibi carius omni dono. Si quis vero aliud tibi dixerit, aliud tibi suggererit, quod perfectionem tuam impediat, quod vocationi divinae contrarium videatur, etsi debeas venerari, noli tamen eius consilium imitari, sed pauperem Christum virgo pauper amplectere.

Vide contemptibilem pro te factum et sequere, facta pro ipso contemptibilis in hoc mundo. Sponsum tuum *prae filiis hominum speciosum* (Ps 44,3), pro salute tua factum virorum vilissimum, despectum, percussum et toto corpore multipliciter flagellatum, inter ipsas crucis angustias morientem, regina praenobilis, intuere, considera, contemplare, desiderans imitari.

Cui si compateris *conregnabis*, condolens congaudebis, in cruce tribulationis *commoriens* (cfr. 2Tim 2,11.12; Rom 8,17) cum ipso *in sanctorum splendoribus* (Ps 109,3) mansiones aethereas possidebis et *nomen* tuum in *libro (vitae)* (Phip 4,3; Apoc 3,5) notabitur futurum inter homines gloriosum. Propter quod in aeternum et in saeculum seculi regni caelestis gloriam pro terrenis et transitoriis, aeterna bona pro perituris participes et vives in saecula saeculorum.

Vale, carissima soror et domina, propter Dominum tuum sponsum; et me cum sororibus meis, quae gaudemus de bonis Domini, quae in te per suam gratiam operatur, stude tuis devotis orationibus *Domino commendare* (Act 14,22). Sororibus etiam tuis nos plurimum recommenda.

Tertia epistola Agneti

In Christo sibi reverendissimae dominae ac prae cunctis mortalibus diligendae sorori Agneti, illustris regis Bohemiae germanae, sed iam summo caelorum Regi *sorori et sponsae* (cfr. Mat 12,50; 2Cor 11,2), Clara, humilima et indigna Christi ancilla et domina(rum) pauperum serva, salutis gaudia in *auctore salutis* (cfr. Heb 2,10) et quidquid melius desiderari potest.

De sospitate tua, felici statu et successibus prosperis quibus te in incepto cursu ad obtinendum caeleste bravium vigere intelligo tanto repleor gaudio tantaque in Domino exultatione respiro, quanto te novi et arbitror vestigiorum pauperis et humilis Jesu Christi tam in me quam in aliis ceteris sororibus imitationibus mirifice supplere defectum.

Vere gaudere possum nec me aliquis posset a tanto gaudio facere alienam, cum, quod sub caelo concupivi iam tenens, callidi hostis astutias et perditricem humanae naturae superbiam et vanitatem humana corda infatuantem te quadam mirabili ipsius Dei oris

sapientiae praerogativa suffultam terribiliter ac inopinabiliter videam supplantare *absconsumque in agro mundi* et cordium humanorum *thesaurum* incomparabilem, quo illud *emitur* (cfr. Mat 13,44) a quo cuncta de nihilo *facta sunt* (cfr. Ioa 1,3), humilitate, virtute fidei ac paupertatis brachiis amplexari; et, ut proprie ipsius apostoli verbis utar, ipsius Dei te iudico adiutricem et ineffabilis corporis eius cadentium membrorum sublevatricem.

Quis ergo de tantis mirandis gaudiis dicat me non gaudere? *Gaudeas* igitur et *tu in Domino semper* (cfr. Phip 4,4), carissima, nec te involvat amaritudo et nebula, o in Christo dilectissima domina, angelorum *gaudium et corona* (cfr. Phip 4,1) sororum; pone mentem tuam in speculo aeternitatis, pone animam tuam in *splendore gloriae* (cfr. Heb 1,3), pone cor tuum in *figura divinae substantiae* (cfr. Heb 1,3) et transforma te ipsam totam per contemplationem *in imagine* (cfr. 2Cor 3,18) divinitatis ipsius, ut et ipsa sentias quod sentiunt amici gustando *absconditam dulcedinem* (cfr. Ps 30,20), quam ipse Deus ab initio suis amatoribus reservavit.

Et omnibus qui in fallaci mundo perturbabili suos caecos amatores illaqueant penitus praetermissis, illum totaliter diligas, qui se totum pro tua dilectione donavit, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius praemiorum et eorum pretiosi(ta)tis et *magnitudinis non est finis* (Ps 144,3); illum dico Altissimi Filium, quem Virgo peperit et post cuius partum virgo permansit. Ipsius dulcissimae matri adhaereas, quae talem genuit Filium, quem *caeli capere non poterant* (cfr. 3Re 8,27), et tamen ipsa parvulo claustrum sacri uteri contulit et gremio puellari gestavit.

Quis non abhorreat humani hostis insidias, qui per fastum momentaneorum et fallacium gloriarum ad nihilum redigere cogit quod maius est caelo? Ecce iam liquet per Dei gratiam dignissimam creaturarum fidelis hominis animam maiorem esse quam caelum, cum caeli cum creaturis ceteris *capere nequeant* (cfr. 2Par 2,6; 3Re 8,27) Creatorem, et sola fidelis anima ipsius mansio sit et sedes, et hoc solum per caritatem qua carent impii, Veritate dicente: *Qui diligit me diligetur a Patre meo, et ego diligam eum* (Ioa 14,23), *et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus* (Ioa 14,23).

Sicut ergo Virgo virginum gloriosa materialiter, sic et tu, *sequens eius vestigia* (cfr. 1Pet 2,21), humilitatis praesertim et paupertatis, casto et virgineo corpore spiritualiter semper sine dubietate omni portare potes, illum *continens* a quo tu (et) *omnia continentur* (cfr. Sap 1,7; Col 1,17), illud possidens quod et compare cum ceteris huius mundi possessionibus transeuntibus fortius possidebis. In quo quidam mundani reges et reginae falluntur, quorum *superbiae usque ad caelum licet ascenderint et caput eorum nubes tetigerit, quasi sterquillinium in fine perducuntur* (Iob 20,6-7).

Super his autem quae me iam tibi reserare mandasti, quae scilicet essent festa quae forte, ut te opinor aliquatenus aestimasse, in varietate ciborum gloriosissimus pater noster sanctus Franciscus nos celebrare specialiter monuisset, caritati tuae duxi respondendum. Noverit quidem tua prudentia, quod praeter debiles et infirmas, quibus de quibuscumque cibariis omnem discretionem quam possemus facere nos monuit et mandavit, nulla nostrum sana et valida nisi cibaria quadragesimalia tantum, tam in diebus ferialibus quam festivis, manducare deberet, die quolibet ieiunando, exceptis diebus dominicis et Natalis Domini, in quibus bis in die comedere deberemus. Et in

diebus quoque Iovis solitis temporibus pro voluntate cuiuslibet, ut quae scilicet nollet, ieiunare non teneretur. Nos tamen sanae ieiunamus quotidie praeter dies dominicos et Natalis.

In omni vero Pascha, ut scriptum beati Francisci dicit, et festivitibus sanctae Mariae ac sanctorum apostolorum ieiunare etiam non tenemur, nisi haec festa in sexta feria evenirent; et sicut praedictum est, semper quae sanae sumus et validae, cibaria quadragesimalia manducamus.

Verum quia *nec caro nostra caro aenea est nec fortitudo lapidis fortitudo nostra* (Iob 6,12), immo fragiles et omni corporali sumus debilitati proclivae, a quadam indiscreta et impossibili abstinentiae austeritate quam te aggressam esse cognovi, sapienter, carissima, et discrete te retrahi rogo et in Domino peto, ut *vivens vivens confiteris* (cfr. Is 38,19; Sir 17,27) Domino, rationabile tuum Domino reddas *obsequium* (cfr. Rom 12,1), et tuum *sacrificium semper sale conditum* (Lev 2,13; Col 4,6).

Vale semper in Domino, sicut me valere peropto, et tam me quam meas sorores tuis sacris orationibus recommenda.

Quarta epistola Agneti

Animae suae dimidiae et praecordialis amoris armariae singularis, illustri reginae, Agni Regis aeterni sponsae, dominae Agneti, matri suae carissimae ac filiae inter omnes alias speciali, Clara, indigna Christi famula et ancilla inutilis ancillarum eius commorantium in monasterio Sancti Damiani de Assisio, salutem et cum reliquis sanctissimis virginibus ante thronum Dei et Agni *novum cantare canticum et quocumque ierit Agnum sequi* (Apoc 14,3-4).

O mater et filia, *sponsa* (cfr. Mat 12,50); 2Cor 11,2) Regis omnium saeculorum, et si tibi non scripsi frequenter, prout anima tua et mea pariter desiderat et peroptat aliquatenus, non mireris nec credas ullatenus incendium caritatis erga te minus ardere suaviter in visceribus matris tuae. Hoc est impedimentum defectus nuntiorum et viarum pericula manifesta. Nunc vero scribens caritati tuae congaudeo et exulto tibi in *gaudio spiritus* (cfr. 1The 1,6), sponsa Christi, quia velut altera virgo sanctissima, sancta Agnes, *Agno immaculato* (1Pet 1,19), *qui tollit peccata mundi* (Ioa 1,29), es mirifice desponsata, sumptis omnibus vanitatibus huius mundi.

Felix certe cui hoc sacro datur potiri convivio, ut ei adhaereatur totis cordis praecordiis, cuius pulchritudinem omnia beata caelorum agmina incessabiliter admirantur, cuius affectus afficit, cuius contemplatio reficit, cuius implet benignitas, cuius replet suavitas, cuius memoria lucescit suaviter, cuius odore mortui reviviscunt, cuius visio gloriosa beatificabit omnes cives supernae Jerusalem: quae *cum sit splendor aeternae gloriae* (Heb 1,3), *candor lucis aeternae et speculum sine macula* (Sap 7,26). Hoc speculum quotidie intueri, o regina, sponsa Jesu Christi, et in eo faciem tuam iugiter speculari, ut sic totam interius et exterius te adornes amictam *circumdatamque varietatibus* (Ps 44,10), omnium virtutum floribus et vestimentis pariter adornata, sicut decet, filia et

sponsa carissima summi Regis. In hoc autem speculo refulget beata paupertas, sancta humilitas et ineffabilis caritas, sicut per totum speculum poteris cum Dei gratia contemplari.

Attende, inquam, principium huius speculi paupertatem positi siquidem *in praesepio et in panniculis involuti* (cfr. 2,12). O miranda humilitas, o stupenda paupertas! Rex angelorum *Dominus caeli et terrae* (cfr. Mat 11,25) in praesepio reclinatur! In medio autem speculi considera humilitatem, saltem beatam paupertatem, labores innumeros ac poenalitates quas sustinuit pro redemptione humani generis. In fine vero eiusdem speculi contemplare ineffabilem caritatem, qua pati voluit in crucis stipite et in eodem mori omni mortis genere turpiori.

Unde ipsum speculum, in ligno crucis positum, hic consideranda transeuntes monebat dicens: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus* (Lam 1,12); respondeamus, *inquit*, ei clamanti et eiulanti una voce, uno spiritu: *Memoria memor ero et tabescet in me anima meã* (Lam 3,20). Huius igitur caritatis ardore accendaris iugiter fortius, o regina caelestis Regis!

Contemplans insuper indicibiles eius delicias, divitias et honores perpetuos et suspirando prae nimio cordis desiderio et amore proclames: *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum* (Cant 1,3), sponse caelestis! Curram nec deficiam, donec *introducās me in cellam vinariam* (Cant 2,4), donec *laeva tua sit sub capite meo et dextera feliciter amplexabitur me* (Cant 2,6), *osculeris me* felicissimo tui *oris osculo* (Cant 1,1). In hac contemplatione posita, habeas memoriam pauperulae matris tuae, sciens quod ego tuam felicem memoriam descripsi inseparabiliter *in tabulis cordis mei* (cfr. Prov 3,3; 2Cor 3,3), habens te prae omnibus cariorem.

Quid plura? Sileat in dilectione tua lingua carnis; *hoc inquit* et loquatur lingua spiritus. O filia benedicta, quoniam dilectionem, quam ad te habeo, nullatenus posset exprimere plenius lingua carnis, *hoc inquit* quae semiplene scripsi, oro benigne ac devote suscipias, attendens in eis saltem affectum maternum, quo circa te ac filias tuas caritatis ardore afficior omni die, quibus me ac filias meas in Christo plurimum recommenda. Ipsae vero filiae meae, sed praecipue virgo prudentissima Agnes, soror nostra, se tibi et filiabus tuis, quantum possunt, in Domino recommendant.

Vale, carissima filia, cum filiabus tuis usque ad thronum *gloriae magni Dei* (cfr. Tit 2,13) et optate *pro nobis* (cfr. 1The 5,25). Latores praesentium carissimos nostros fratrem Amatū, *dilectum Deo et hominibus* (cfr. Sir 45,1), et fratrem Bonaguram caritati tuae, quantum possum, praesentibus recommendo. Amen.

Epistola Ermentrudi

Ermentrudi sorori carissimae Clara Assisias humilis ancilla Jesu Christi, salutem et pacem.

Novi te, o carissima soror, mundi e caeno, opitulante gratia Dei, feliciter aufugisse; quamobrem gaudeo et congratulor tibi ac iterum gaudeo te semitas virtutis cum tuis

filiabus strenue calcare.

Esto, carissima, fidelis ei cui promisisti usque ad mortem, ab eodem enim coronaberis laurea vitae.

Brevis est labor hic noster, at merces aeterna; non te confundant strepitus mundi fugientis ut umbra; saeculi fallacis non te dementent inania spectra; ad sibila inferni aures obtura et eius conatus fortis infringe; adversa mala libenter sustine et prospera bona non te extollant: haec enim fidem exposcunt et illa exigunt; quae Deo vovisti fideliter redde et ipse retribuet.

O carissima, caelum suspice quod nos invitat, ac tolle crucem et sequere Christum qui nos praecedit;

etenim post varias et multas tribulationes per ipsum intrabimus in gloriam suam.

Ama ex totis praecordiis Deum et Jesum, Filium eius, pro nobis peccatoribus crucifixum, nec de tua mente unquam excidat eius memoria; fac mediteris iugiter mysteria crucis angoresque matris sub cruce stantis.

Ora et vigila semper.

Et opus quod bene coepisti instanter consumma et ministerium quod assumpsisti in paupertate sancta et humilitate sincera adimple.

Noli pavere, filia, fidelis Deus in omnibus verbis suis et sanctus in omnibus operibus suis effundet super te et super filias tuas benedictionem suam; et erit auxiliator vester et consolator optimus; redemptor noster est et merces aeterna.

Oremus Deum invicem pro nobis, sic enim altera alterius onus caritatis ferentes leviter adimplebimus legem Christi. Amen.

Regula

Bula Innocentii Papae IV.

Innocentius, episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis in Christo filiabus, Clarae abbatissae aliisque sororibus monasterii Sancti Damiani Assisinatis, salutem et apostolicam benedictionem.

Solet annuere Sedes Apostolica piis votis et honestis petentium precibus favorem benevolum impertiri. Ex parte siquidem vestra nobis exstitit humiliter supplicatum, ut cum vitae formulam, iuxta quam communiter in spirituum unitate ac voto altissimae paupertatis (cfr. 2Cor 8,2) vivere debetis, vobis a beato Francisco traditam et a vobis sponte susceptam, venerabilis frater noster Ostiensis et Velletrensis episcopus duxerit approbandam, secundum quod in ipsius episcopi litteris confectis exinde plenius continetur, nos id curaremus apostolico munimine roborari. Devotionis igitur vestrae precibus inclinati, quod ab eodem episcopo super hoc factum est ratum habentes et gratum, illud auctoritate apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio

communimus, tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum praesentibus inseri facientes, qui talis est:

Raynaldus, miseratione divina Ostiensis et Velletrensis episcopus, carissimae sibi in Christo matri et filiae dominae Clarae, abbatissae Sancti Damiani Assisinatis, eiusque sororibus, tam praesentibus quam futuris, salutem et benedictionem paternam.

Quia vos, dilectae in Christo filiae, mundi pompas et delicias contempsistis, et ipsius Christi et eius sanctissimae matris sequentes vestigia (cfr. 1Pet 2,21) elegistis habitare incluso corpore et in paupertate summa Domino deservire, ut mente libera possitis Domino famulari, nos vestrum sanctum propositum in Domino commendantes, votis vestris et sanctis desideriis libenter volumus affectu paterno favorem benevolum impertiri.

Eapropter vestris piis precibus inclinati, formam vitae et modum sanctae unitatis et altissimae paupertatis (cfr. 2Cor 8,2) quam vobis beatus pater vester sanctus Franciscus verbo et scripto tradidit observandam, praesentibus annotatam, auctoritate domini papae et nostra vobis omnibus vobisque in vestro monasterio succedentibus in perpetuum confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus.

Quae talis est:

Caput I - In nomine Dominiincipit forma vitae sororum pauperum

Forma vitae Ordinis Sororum Pauperum, quam beatus Franciscus instituit, haec est: Domini nostri Jesu Christi sanctum evangelium observare, vivendo in obbedientia, sine proprio et in castitate.

Clara, indigna ancilla Christi et plantula beatissimi patris Francisci, promittit obediendam et reverentiam domino papae Innocentio et successoribus eius canonice intransibus et Ecclesiae Romanae.

Et sicut in principio conversionis suae una cum sororibus suis promisit obediendam beato Francisco, ita eandem promittit inviolabiliter servare successoribus suis.

Et aliae sorores teneantur semper successoribus beati Francisci et sorori Clarae et aliis abbatissis canonice electis ei succedentibus obedire.

Caput II - De his quae volunt vitam istam accipere et qualiter recipi debeant

Si qua divina inspiratione venerit ad nos volens vitam istam accipere, abbatissa sororum omnium consensum requirere teneatur; et si maior pars consenserit, habita licentia domini cardinalis protectoris nostri, possit eam recipere. Et si recipendam viderit, diligenter examinet eam vel examinari faciat de fide catholica et ecclesiasticis sacramentis. Et si haec omnia credat et velit ea fideliter confiteri et usque in finem firmiter observare; et virum non habet vel, si habet, et iam religionem intravit auctoritate dioecesani episcopi, voto continentiae iam emisso; aetate etiam longaeva vel

infirmirate aliqua seu fatuitate ad hujus vitae observantiam non impediende, diligenter exponatur ei tenor vitae nostrae.

Et si idonea fuerit, dicatur ei verbum sancti Evangelii, quod vadat et vendat omnia sua et ea studeat pauperibus erogare (cfr. Mat 19,21). Quod si facere non poterit, sufficit ei bona voluntas. Et caveant abbatissa et eius sorores ne sollicitae sint de rebus suis temporalibus, ut libere faciat de rebus suis quidquid Dominus inspiraverit ei. Si tamen consilium requiratur, mittant eam ad aliquos discretos et Deum timentes (cfr. Act 13, 16), quorum consilio bona sua pauperibus erogentur.

Postea capillis tonsis in rotundum et deposito habitu saeculari, concedat ei tres tunicas et mantellum. Deinceps extra monasterium sine utili, rationabili, manifesta et probabili causa eidem exire non liceat. Finito vero anno probationis, recipiatur ad obedientiam promittens vitam et formam paupertatis nostrae in perpetuum observare.

Nulla infra tempus probationis veletur. Mantellulas etiam possint sorores habere pro alleviatione et honestate servitii et laboris. Abbatissa vero de vestimentis discrete eisdem provideat secundum qualitates personarum et loca et tempora et frigidas regiones, sicut necessitati viderit expedire.

Iuvenulae in monasterio receptae infra tempus aetatis legitimae tondeantur in rotundum; et deposito habitu saeculari induantur panno religioso, sicut visum fuerit abbatissae. Cum vero ad aetatem legitimam venerint, indutae iuxta formam aliarum faciant professionem suam. Et tam ipsis quam aliis novitiis abbatissa sollicite magistram provideat de discretioribus totius monasterii, quae in sancta conversatione et honestis moribus iuxta formam professionis nostrae eas diligenter informet.

In examinatione et receptione sororum servientium extra monasterium servetur forma praedicta; quae possint portare calceamenta. Nulla nobiscum residentiam faciat in monasterio, nisi recepta fuerit secundum formam professionis nostrae. Et amore sanctissimi et dilectissimi pueri pauperculis panniculis involuti, in praesepio reclinati (cfr. Luc 2,7.12), et sanctissimae matris eius moneo, deprecor et exhortor sorores meas, ut vestimentis semper vilibus induantur.

Caput III - De divino officio et jejunio, de confessione et communione

Sorores litteratae faciant divinum officium secundum consuetudinem fratrum minorum, ex quo habere poterunt breviaria, legendo sine cantu. Et quae occasione rationabili non possent aliquando legendo dicere horas suas, liceat eis sicut aliae sorores dicere Pater noster (Mat 6,9-13). Quae vero litteras nesciunt dicant viginti quattuor Pater noster pro matutino, pro laude quinque, pro prima vero, tertia, sexta, nona pro qualibet istarum horarum septem; pro vespere autem duodecim, pro completorio septem. Pro defunctis etiam dicant in vespere septem Pater noster cum Requiem aeternam (cfr. 4Esd 2,34-35), pro matutino duodecim, cum sorores litteratae teneantur facere officium mortuorum. Quando vero soror monasterii nostri migraverit, dicant quinquaginta Pater noster.

Omni tempore sorores ieiunent. In Nativitate vero Domini, quocumque die venerit, bis refici possint. Cum adolescentulis, debilibus et servientibus extra monasterium, sicut videbitur abbatissae, misericorditer dispensentur. Tempore vero manifestae necessitatis

non teneantur sorores ieiunio corporali.

Duodecim vicibus ad minus de abbatissae licentia confiteantur in anno. Et cavere debent ne alia verba tunc inserant, nisi quae ad confessionem et salutem pertinent animarum. Septem vicibus communicent, videlicet in Nativitate Domini, in quinta feria maioris hebdomadae, in Ressurrectione Domini, in Pentecoste, in Assumptione beatae Virginis, in festo sancti Francisci et in festo omnium sanctorum. Pro communicandis sanis sororibus vel infirmis capellano intus liceat celebrare.

Caput IV - De electione et officio abbatissae, de capitulo atque de officialibus et discretis

In electione abbatissae teneantur sorores formam canonicam observare. Procurent autem ipsae festinanter habere generalem ministrum vel provincialem Ordinis Fratrum Minorum, qui verbo Dei eas informet ad omnimodam concordiam et communem utilitatem in electione facienda. Et nulla eligatur nisi professa. Et si non professa eligeretur vel aliter daretur, non ei obediatur, nisi primo profiteatur formam paupertatis nostrae. Qua decedente, electio alterius abbatissae fiat.

Et si aliquo tempore appareret universitati sororum praedictam non esse sufficientem ad servitium et communem utilitatem ipsarum, teneantur praedictae sorores iuxta formam praedictam, quam citius possunt, aliam sibi in abbatissam et matrem eligere.

Electa vero cogitet quale onus in se suscepit et cui redditura est rationem (cfr. Mat 12,36; Heb 13,17) de grege sibi commisso. Studeat etiam magis aliis praeesse virtutibus et sanctis moribus quam officio, ut eius exemplo provocatae sorores potius ex amore ei obediant quam timore.

Privatis amoribus careat, ne dum in parte plus diligit, in totum scandalum generet. Consoletur afflictas. Sit etiam ultimum refugium tribulatis (cfr. Ps 31,7), ne si apud eam remedia defuerint sanitarum, desperationis morbus preavaleat in infirmis.

Communitatem servet in omnibus, praecipue autem in ecclesia, dormitorio, refectorio, infirmaria et vestimentis quod etiam simili modo servare eius vicaria teneantur.

Semel in hebdomada ad minus abbatissa sorores suas teneatur ad capitulum convocare; ubi tam ipsa quam sorores de communibus et publicis offensis et negligentis humiliter debeant confiteri. Et quae tractanda sunt pro utilitate et honestate monasterii, ibidem conferant cum omnibus sororibus suis; saepe enim Dominus quod melius est minori revelat.

Nullum debitum grave fiat, nisi de communi consensu sororum et manifesta necessitate; et hoc per procuratorem. Caveat autem abbatissa cum sororibus suis, ne aliquod depositum recipiant in monasterio; saepe enim de huiusmodi turbationes et scandala oriuntur.

Ad conservandam unitatem mutuae dilectionis et pacis, de communi consensu omnium sororum omnes officiales monasterii eligantur. Et eodem modo octo ad minus sorores de discretioribus eligantur, quarum in his quae forma vitae nostrae requirit, abbatissa uti consilio semper teneatur. Possint etiam sorores et debeant, si eis utile et expediens videatur, officiales et discretas aliquando remove et alias loco ipsarum eligere.

Caput V - De silentio ac de locutorio et crate

Ab hora completorii usque ad tertiam sorores silentium teneant, exceptis servientibus extra monasterium. Sileant etiam continue in ecclesia, dormitorio, in refectorio tantum dum comedunt; praeterquam in infirmaria, in qua pro recreatione et servitio infirmarum loqui discrete semper sororibus liceat. Possint tamen semper et ubique breviter submissa voce quod necesse fuerit insinuare.

Non liceat sororibus loqui ad locutorium vel ad cratem sine licentia abbatissae vel eius vicariae. Et licenciatae ad locutorium loqui non audeant, nisi praesentibus et audientibus duabus sororibus. Ad cratem vero accedere non praesumant, nisi praesentibus tribus ad minus per abbatissam vel eius vicariam assignatis de illis octo discretis, quae sunt electae ab omnibus sororibus pro consilio abbatissae. Hanc formam loquendi teneantur pro se abbatissa et eius vicaria observare. Et hoc de crate rarissime, ad portam vero nullatenus fiat. Ad quam cratem pannus interius apponatur, qui non removeatur, nisi cum proponitur verbum Dei vel aliqua alicui loqueretur.

Habeat etiam ostium ligneum duabus diversis seris ferreis, valvis et vectibus optime communitum, ut in nocte maxime duabus clavibus obseretur, quarum unam habeat abbatissa, aliam vero sacrista; et maneat semper obseratum, nisi cum auditur divinum officium et pro causis superius memoratis.

Nulla ante solis ortum vel post solis occasum loqui ad cratem alicui ullatenus debeat. Ad locutorium vero semper pannus, qui non removeatur, interius maneat. In quadragesima sancti Martini et quadragesima maiori nulla loquatur ad locutorium, nisi sacerdoti causa confessionis vel alterius manifestae necessitatis, quod reservetur in prudentia abbatissae vel eius vicariae.

Caput VI - De non habendis possessionibus

Postquam altissimus Pater caelestis per gratiam suam cor meum dignatus est illustrare, ut exemplo et doctrina beatissimi patris nostri sancti Francisci poenitentiam facerem, paulo post conversionem ipsius, una cum sororibus meis obedientiam voluntarie sibi promisi.

Attendens autem, beatus pater quod nullam paupertatem, laborem, tribulationem, vilitatem et contemptum saeculi timeremus, immo pro magnis deliciis haberemus, pietate motus scripsit nobis formam vivendi in hunc modum. Quia divina inspiratione fecistis vos filias et ancillas altissimi summi Regis Patris caelestis et Spiritui Sancto vos desponsastis eligendo vivere secundum perfectionem sancti Evangelii, volo et promitto per me et fratres meos semper habere de vobis, tanquam de ipsis curam diligentem et sollicitudinem specialem: quod dum vixit diligenter implevit et a fratribus voluit semper implendum.

Et ut nusquam declinarem a sanctissima paupertate quam cepimus nec etiam quae

post nos venturae essent, paulo ante obitum suum iterum scripsit nobis ultimam voluntatem suam dicens: Ego frater Franciscus parvulus volo sequi vitam et paupertatem altissimi Domini nostri Jesu Christi et eius sanctissimae Matris et perseverare in ea usque ad finem (cfr. Mat 10,22). Et rogo vos, dominas meas, et consilium do vobis, ut in ista sanctissima vita et paupertate semper vivatis. Et custodite vos multum, ne doctrina vel consilio alicuius ab ipsa in perpetuum ullatenus recedatis” . Et sicut ego semper sollicita fui una cum sororibus meis sanctam paupertatem quam domino Deo et beato Francisco promisimus custodire, sic teneantur abbatissae quae in officio mihi succedent et omnes sorores usque in finem inviolabiliter observare, videlicet in non recipiendo vel habendo possessionem vel proprietatem per se neque per interpositam personam, seu etiam aliqui quod rationabiliter proprietas dici possit, nisi quantum terrae pro honestate et remotione monasterii necessitas requirit; et illa terra non laboretur, nisi pro horto ad necessitatem ipsarum.

Caput VII - De modo laborandi

Sorores, quibus dedit Dominus gratiam laborandi, post horam tertiam laborent et de laboritio quod pertinet ad honestatem et communem utilitatem, fideliter et devote, ita quod, excluso otio animae inimico, sanctae orationis et devotionis spiritum non extinguant (cfr. 1The 5,19), cui debent cetera temporalia deservire.

Et id quod manibus suis operantur, assignare in capitulo abbatissa vel eius vicaria coram omnibus teneatur. Idem fiat si aliqua eleemosyna pro sororum necessitatibus ab aliquis mitteretur, ut in communi pro eisdem recommendatio fiat. Et haec omnia pro communi utilitate distribuantur per abbatissam vel eius vicariam de consilio discretarum.

Caput VIII - Quod nihil approprient sibi Sorores et de eleemosyna procuranda et de Sororibus infirmis

Sorores nihil sibi approprient nec domum nec locum nec aliquam rem; et tanquam peregrinae et advenae (cfr. Ps 38,13; 1Pet 2,11) in hoc seculo, in paupertate et humilitate Domino famulantes, mittant pro eleemosyna confidenter, nec oportet eas verecundari, quia Dominus pro nobis se fecit (cfr. 2Cor 8,9) pauperem in hoc mundo. Haec est illa celsitudo altissimae paupertatis (cfr. 2Cor 8,2), quae vos, carissimas sorores meas, heredes et reginas regni caelorum instituit, pauperes (cfr. Iac 2,5) rebus fecit, virtutibus sublimavit. Haec sit portio vestra, quae perducit in terram viventium (cfr. Ps 141,6); cui, dilectae sorores, totaliter inhaerentes nihil aliud pro nomine Domini nostri Jesu Christi et eius sanctissimae matris in perpetuum sub caelo habere velitis.

Non liceat alicui sorori litteras mittere vel aliquid recipere aut extra monasterium dare sine licentia abbatissae. Nec quicquam liceat habere quod abbatissa non dederit aut permiserit. Quod si a parentibus suis vel ab aliis ei aliquid mitteretur, abbatissa faciat illi dari. Ipsa autem si indiget uti possit; sin autem sorori indigenti caritative communicet. Si vero ei aliqua pecunia transmissa fuerit, abbatissa de consilio discretarum in his quae indiget illi faciat provideri.

De infirmis sororibus, tam in consiliis quam in cibariis et aliis necessariis quae earum requirit infirmitas, teneatur firmiter abbatissa sollicite per se et alias sorores inquirere et

iuxta possibilitatem loci caritative et misericorditer providere. Quia omnes tenentur providere et servire sororibus suis infirmis, sicut vellent sibi serviri si ab infirmitate aliqua tenerentur.

Secure manifestet una alteri necessitatem suam. Et si mater diligit et nutrit filiam suam (cfr. 1The 2,7) carnalem, quanto diligentius debet soror diligere et nutrire sororem suam spiritualem? Quae infirmae in saccis cum paleis iaceant et habeant ad caput capitalia cum pluma; et quae indigent pedulis laneis et culcitris uti possint.

Infirmas vero praedictas cum ab introeuntibus monasterium visitantur, possint singulae aliqua bona verba sibi loquentibus breviter respondere. Aliae autem sorores licentiae monasterium intrantibus loqui non audeant, nisi praesentibus et audientibus duabus discretis sororibus per abbatissam vel eius vicariam assignatis. Hanc formam loquendi tenantur pro se abbatissa et eius vicaria observare.

Caput IX - De poenitentia sororibus peccantibus imponenda et de sororibus servientibus extra monasterium

Si qua soror contra formam professionis nostrae mortaliter, inimico instigante, peccaverit, per abbatissam vel alias sorores bis vel ter admonita, si non se emendaverit, quot diebus contumax fuerit tot in terra panem et aquam coram sororibus omnibus in refectorio comedat; et graviori poenae subiaceat, si visum fuerit abbatissae. Interim dum contumax fuerit, oretur ut Dominus ad poenitentiam cor eius illuminet. Abbatissa vero et eius sorores cavere debent, ne irascantur vel conturbentur propter peccatum alicuius, quia ira et conturbatio in se et in aliis impediunt caritatem.

Si contigeret, quod absit, inter sororem et sororem verbo vel signo occasionem turbationis vel scandali aliquando suboriri, quae turbationis causam dederit, statim antequam offerat munus (cfr. Mat 5,23) orationis suae coram Domino, non solum humiliter prosternat se ad pedes alterius veniam petens, verum etiam simpliciter roget, ut pro se intercedat ad Dominum quod sibi indulgeat. Illa vero memor illius verbi Domini: Nisi ex corde dimiseritis, nec Pater vester caelestis dimittet vobis (cfr. Mat 6,15; 18,35), liberaliter sorori suae omnem iniuriam sibi illatam remittat.

Sorores servientes extra monasterium longam moram non faciant, nisi causa manifestae necessitatis requirat. Et honeste debeant ambulare et parum loqui, ut aedificari semper valeant intuentes. Et firmiter caevant ne habeant suspecta consortia vel consilia aliquorum. Nec fiant commatres virorum vel mulierum, ne hac occasione murmuratio vel turbatio oriatur.

Nec praesumant rumores de saeculo referre in monasterio. Et firmiter teneantur de his quae intus dicuntur vel aguntur, extra monasterium aliquid non referre, quod posset aliquod scandalum generare. Quod si aliqua simpliciter in his duobus offenderit, sit in prudentia abbatissae misericorditer poenitentiam sibi iniungere. Si autem ex consuetudine vitiosa haberet, iuxta qualitatem culpae abbatissa de consilio discretarum illi poenitentiam iniungat.

Caput X - De admonitione et correctione Sororum

Abbatissa moneat et visitet sorores suas et humiliter et caritative corrigat eas, non praeciens aliquid eis quod sit contra animam suam et nostrae professionis formam.

Sorores vero subditae recordentur quod propter Deum abnegaverunt proprias voluntates. Unde firmiter suis abbatissis obedire teneantur in omnibus quae observare Domino promiserunt et non sunt animae contraria et nostrae professioni. Abbatissa vero tantam familiaritatem habeat circa ipsas, ut dicere possint ei et facere sicut dominae ancillae suae. Nam ita debet esse, quod abbatissa sit omnium sororum ancilla.

Moneo vero et exortor in domino Jesu Christo, ut caveant sorores ab omni superbia, vana gloria, invidia, avaritia (cfr. Luc 12,15), cura et sollicitudine huius saeculi (cfr. Mat 13,22; Luc 21,34), detractione et murmuratione, dissensione et divisione. Sint vero sollicitae semper invicem servare mutuae dilectionis unitatem, quae est vinculum perfectionis (Col 3,14).

Et nescientes litteras non curent litteras discere; sed attendant quod super omnia desiderare debent habere spiritum Domini et sanctam eius operationem, orare semper ad eum puro corde et habere humilitatem, patientiam in tribulatione et infirmitate, et diligere eos qui nos persecuntur (cfr. Mat 5,44), reprehendunt et arguunt, quia dicit Dominus: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum (Mat 5,10). Qui autem perseveraverit usque in finem hic salvus erit (Mat 10,22).

Caput XI - De Clausurae custodia

Ostiaria sit matura moribus et discreta sitque convenientis aetatis, quae ibidem in cellula aperta sine ostio in die resideat. Sit ei aliqua socia idonea assignata, quae cum necesse fuerit, eius vicem in omnibus exsequatur.

Sit autem ostium diversis duabus seris ferreis, valvis et vectibus optime communitum, ut in nocte maxime duabus clavibus obseretur, quarum unam habeat portaria, aliam abbatissa. Et in die sine custodia minime dimittatur et una clave firmiter obseretur.

Caveant autem studiosissime et procurent ne unquam ostium stet apertum, nisi quando minus fieri poterit congruenter. Nec omnino aperiatur alicui intrare volenti, nisi cui concessum fuerit a summo pontifice vel a nostro domino cardinali. Nec ante solis ortum monasterium ingredi nec post solis occasum sorores intus aliquem remanere permittant, nisi exigente manifesta, rationabili et inevitabili causa.

Si pro benedictione abbatissae vel pro aliqua sororum in monialem consacrandam vel alio etiam modo concessum fuerit alicui episcopo missam interius celebrare, quam paucioribus et honestioribus poterit sit contentus sociis et ministris.

Cum autem intra monasterium ad opus faciendum necesse fuerit aliquos introire, statuat tunc sollicite abbatissa personam convenientem ad portam, quae tantum illis et non aliis ad opus deputatis aperiat. Caveant studiosissime omnes sorores ne tunc ab ingredientibus videantur.

Caput XII - De Visitatore, Capellano et Cardinali protectore

Visitor noster sit semper de Ordine Fratrum Minorum secundum voluntatem et mandatum nostri cardinalis. Et sit talis de cuius honestate et moribus plena notitia habeatur. Cuius officium erit, tam in capite quam in membris, corrigere excessus commissos contra formam professionis nostrae. Qui stans in loco publico, ut videri ab aliis possit, cum pluribus et singulis loqui liceat quae ad visitationis officium pertinent

secundum quod melius viderit expedire.

Capellanum etiam cum uno socio clerico bonae famae, discretionis providae, et duos fratres laicos sanctae conversationis et honestatis amatores in subsidium paupertatis nostrae, sicut misericorditer a praedicto Ordine Fratrum Minorum semper habuimus, intuitu pietatis Dei et beati Francisci, ab eodem Ordine gratia postulamus. Non liceat capellano sine socio monasterium ingredi. Et intrantes in loco sint publico, ut se possint alterutrum semper et ab aliis intueri.

Pro confessione infirmarum quae ad locutorium ire non possent, pro communicandis eisdem, pro extrema unctione, pro animae commendatione, liceat eisdem intrare.

Pro exsequiis vero et missarum sollemniis defunctorum et ad fodiendam vel aperiendam sepulturam seu etiam coaptandam possint sufficientes et idonei de abbatissae providentia introire.

Ad haec sorores firmiter teneantur semper habere illum de sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus per nostro gubernatore, protectore et correctore, qui fuerit a domino papa Fratribus Minoribus deputatus, ut semper subditae et subiectae pedibus eiusdem sanctae Ecclesiae, stabiles in fide catholica, paupertatem et humilitatem Domini nostri Jesu Christi et eius sanctissimae matris et sanctum Evangelium, quod firmiter promisimus, in perpetuum observemus. Amen.

Epilogus

Datum Perusii, sexto decimo kalendas octobris, pontificatus vero domini Innocentii papae IV anno decimo. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.

Datum Assisii, quinto idus augusti, pontificatus nostri anno duodecimo.

Benedictio S. Clarae

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.
Benedicat vobis Dominus et custodiat vos.
Ostendat faciem suam vobis et misereatur vestri.
Convertat vultum suum ad vos et det vobis pacem,
sororibus et filiabus meis,
et omnibus aliis venturis et permansuris in vestro collegio
et ceteris aliis tam praesentibus quam venturis,
quae finaliter perseveraverint in omnibus
aliis monasteriis pauperum dominarum.

Ego Clara, ancilla Christi, plantula beatissimi patris nostri sancti Francisci, soror et mater vestra et aliarum sororum pauperum, licet indigna, rogo Dominum nostrum Jesum Christum per misericordiam suam et intercessionem sanctissimae suae genitricis sanctae Mariae et beati Michaëlis archangeli et omnium sanctorum angelorum Dei, beati

Francisci patris nostri et omnium sanctorum et sanctarum, ut ipse Pater caelestis det vobis et confirmet istam santissimam suam benedictionem in caelo et in terra: in terra, multiplicando vos in gratia et in virtutibus suis inter servos et ancillas suas in Ecclesia sua militanti; et in caelo, exaltando vos et glorificando in Ecclesia triumphanti inter sanctos et sanctas suas.

Benedico vos in vita mea et post mortem meam, sicut possum, de omnibus benedictionibus, quibus Pater misericordiarum filiis et filiabus benedixit et benedicet in caelo et in terra, et pater et mater spiritualis filiis suis et filiabus spiritualibus et benedixit et benedicet. Amen.

Estote semper amatrices animarum vestrarum et omnium sororum vestrarum, et sitis semper sollicitae observare quae Domino promisistis.
Dominus vobiscum sit semper et utinam vos sitis semper cum ipso. Amen.

Epistolae S. Clarae a Francisco scriptae

Forma vivendi sancta Clarae data

Quia divina inspiratione fecistis vos filias et ancillas altissimi summi Regis Patris caelestis, et Spiritui sancto vos desponsastis eligendo vivere secundum perfectionem sancti Evangelii: volo et promitto per me et Fratres meos semper habere de vobis tamquam de ipsis curam diligentem et sollicitudinem specialem

Ultima voluntas s. Clarae scripta

Ego frater Franciscus parvulus volo sequi vitam et paupertatem altissimi Domini nostri Jesu Christi et eius sanctissimae matris et perserverare in ea usque in finem; et rogo vos, dominas meas, et consilium do vobis, ut in ista sanctissima vita et paupertate semper vivatis. Et custodite vos multum, ne doctrina vel consilio alicuius ab ipsa in perpetuum ullatenus recedatis.

«Privilegium Paupertatis» (Gregorius IX, 1228)

Gregorius Episcopus, servus servorum Dei. Dilectis in Christo filiabus Clarae ac aliis ancillis Christi in ecclesia Sancti Damiani Episcopatus Assisii congregatis, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut manifestum est, cupientes soli Domino dedicari, abdicastis rerum temporalium appetitum; propter quod, venditis omnibus et pauperibus erogatis, nullas omnino possessiones habere proponitis, illius vestigiis per omnia inhaerentes, qui pro nobis factus est pauper, via, veritas, atque vita. Nec ab huiusmodi proposito vos rerum terret inopia; nam laeva Sponsi caelestis est sub capite vestro ad sustentandum infirma corporis vestri, quae legi mentis ordinata caritate stravistis. Denique qui pascit aves caeli et lilia vestit agri vobis non deerit ad victum pariter et vestitum, donec seipsum vobis transiens in aeternitate ministret, cum scilicet eius dextera vos feliciter amplexabitur in suae plenitudine visionis.

Sicut igitur supplicastis, altissimae paupertatis propositum vestrum favore apostolico roboramus, auctoritate vobis praesentium indulgentes, ut recipere possessiones a nullo compelli possitis.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostrae concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius, se noverit incursum.

Datum Perusii, decimoquinto kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno secundo.

«Clara claris praeclara»

Bulla canonizationis Sancte Clarae Assisiensis

[Alexander episcopus, servus servorum Dei], Venerabilibus fratribus universis Archiepiscopis et Episcopis per regnum Franciae constitutis, [salutem et apostolicam benedictionem].

Clara claris praeclara meritis, magnae in caelo claritate gloriae, ac in terra splendore miraculorum sublimium clare claret. Clarae huius arcta et alta Religio hic coruscat, huius sursum aeterni praemii radiat magnitudo, huius virtus signis magnificis, mortalibus illucescit.

Huic Clarae intitulatum hic fuit summae Privilegium paupertatis; huic in excelso

rependitur inestimabilis copia thesaurorum; huic a catholicis plena devotio et honoris cumulus exhibetur. Hanc Claram sua fulgida hic insignierunt opera, hanc Claram in alto divinae lucis clarificat plenitudo, hanc christianis populis prodigiorum eius stupenda declarant.

O Clara multimode titulis praedita claritatis! Ante conversionem tuam utique clara, in conversione clarior, in claustrali conversatione praeclara, et post decursum vitae praesentis spatium clarissima illuxisti! Ab hac Clara clarum exempli speculum huic saeculo prodiit; ab hac inter amoenitates caelestes suave lilium virginitatis offertur; ab hac in terris manifesta subventionum remedia sentiuntur.

O admiranda Clarae beatae claritas, quae tanto studiosius per singula quaeritur, tanto splendidior in singulis invenitur! Emicuit haec, inquam, in saeculo, in Religione praefulsit; in domo illuxit ut radius, in claustro coruscavit ut fulgor. Emicuit in vita, post mortem irradiat; claruit in terra, in caelo relucet! O quanta huius vehementia luminis et quam vehemens istius illuminatio claritatis! Manebat quidem haec lux secretis inclusa claustralibus, et foras micantes radios emittebat; colligebatur in arcto coenobio, et in amplo saeculo spargebatur; servabatur intra, et extra manabat. Latebat namque Clara, sed eius vita patebat; silebat Clara, sed sua fama clamabat; celabatur in cella, et in urbibus noscebatur.

Nec mirum; quia *lucerna* tam *accensa*, tam *lucens*, *abscondi non poterat* quin splenderet et clarum *in domo* Domini daret lumen; nec recondi poterat vas tot aromatum quin fragraret et suavi odore dominicam respergeret mansionem. Imo, cum in angusto solitudinis reclusorio *alabastrum* sui corporis haec dure contereret, tota omnino Ecclesiae aula sanctitatis eius *odoribus replebatur*. Sane cum ipsa, dum adhuc puella esset in saeculo, hunc mundum fragilem et immundum mundo calle ab aetate tenera transilire studeret, et pretiosum suae virginitatis thesaurum illibato semper pudore custodiens, claritatis et pietatis operibus vigilanter intenderet, ita quod ex ea grata et laudabilis ad vicinos et alios fama prodiret, b. Franciscus, audito huius famae praeconio, coepit confestim hortari eam, et ad Christi perfectam inducere servitutem. Quae sacris illius monitis mox adhaerens, et mundum cum terrenis omnibus penitus abdicare, ac soli Domino in paupertate voluntaria famulari desiderans, hoc suum fervens desiderium, quam cito potuit, adimplevit: quia tandem cuncta sua bona, ut una secum quidquid etiam *habebat* Christi obsequio deputaret, in *eleemosynas* et *pauperum* subsidia distribuit et convertit.

Cumque de saeculi strepitu fugiens, ad quamdam campestrem declinasset ecclesiam, et ab ipso b. Francisco, sacra ibi recepta tonsura, processisset ad aliam, consanguineis eius ipsam exinde reducere molientibus, illa protinus amplectens altare, pannosque apprehendens ipsius, crinium sui capitis incisura detecta, eisdem consanguineis in hoc fortiter restitit et constanter; quia cum iam esset mente integra iuncta Deo, pati non poterat ab eius servitio se divelli.

Denique cum ad ecclesiam S. Damiani extra civitatem Assisinate, unde traxit originem, per eundem b. Franciscum adducta fuisset, ibi ei Dominus ad amorem et cultum assiduum sui nominis plures socias aggregavit. Ab hac siquidem insignis et sacer Ordo S. Damiani, per orbem iam longe diffusus, salutare sumpsit exordium. Haec,

adhortante ipso b. Francisco, huic novae sanctaeque observantiae sequendum dedit initium; haec huius magnae Religionis fuit primarium et stabile fundamentum; haec huius alti operis lapis extitit primitivus.

Haec genere nobilis, sed conversatione nobilior, virginitatem, quam prius etiam custodiverat, sub hac sanctimoniae regula praecipue conservavit. Hanc postmodum Religionem mater eius, Hortulana nomine, piis intenta operibus, ipsius natae sequendo vestigia, devote suscepit; in qua demum haec optima hortulana, quae in horto dominico protulit talem plantam, conclusit feliciter dies suos. Post aliquot vero annos, ipsa b. Clara monasterii et Sororum regimen, nimia eiusdem S. Francisci devicta importunitate, recepit. *arbor procera* et eminens, longis distenta ramis, quae in agro Ecclesiae *dulcem fructum* religionis attulit, et ad cuius delectabilem *umbram*, *sub* illius amoenitate fructum huiusmodi libaturae concurrerunt undique multae alumnae fidei et concurrunt.

Haec fuit vena munda Vallis Spoletanae, quae novum *aquae* vitalis *fontem* ad refectionem animarum et commodum propinavit; qui iam per diversos rivulos in territorium Ecclesiae derivatus, plantaria religionis infudit. Haec fuit altum sanctitatis *candelabrum* vehementer in *tabernaculo* Domini rutilans, ad cuius ingentem splendorem plurimae properaverunt et properant, *suas* de illius lumine *lampades* accendentes. Haec profecto in agro fidei plantavit et coluit vineam paupertatis, de qua fructus salutis pingues et divites colliguntur; haec in praedio Ecclesiae humilitatis hortum constituit, multiplici rerum consertum inopia, in quo magna virtutum copia reperitur; haec in Religionis districtu arcem artae abstinentiae fabricavit, in qua larga spiritualis alimoniae refectio ministratur.

Haec fuit pauperum primiceria, ducissa humilium, magistra continentium, et poenitentium Abbatissa. Haec suum monasterium, creditamque in illo sibi familiam, solícite ac prudenter in timore et servitio Domini et plena Ordinis observantia gubernavit: vigil in cura, in ministerio studiosa, in exhortatione attenta; diligens in admonitione, in correctione moderata, temperata in praeceptis; in compassione praestabilis, discreta in silentio, in sermone matura, et consulta in cunctis ad perfectum regimen opportunis, volens magis famulari quam dominari, et honorare quam honore sustolli. Huius vita erat aliis eruditio et doctrina. *In hoc libro vitae* ceterae vivendi regulam didicerunt; in hoc vitae speculo reliquae vitae semitas inspexere. Corpore namque sistebat in terra, sed animo versabatur in caelo; humilitatis vasculum, armarium castitatis, charitatis ardor, dulcor benignitatis, patientiae robur, nexus pacis et familiaritatis communitio: mitis in verbo, lenis in facto, et in omnibus amabilis et accepta.

Et ut, carne depressa, convalesceret spiritu (quia quisque hoste suo debilitato fit fortior), nudum solum et interdum sarmenta pro lecto habebat, et pro pulvini sub capite durum lignum, unaque tunica cum mantello de vili, despecto et hispido panno contenta. His humilibus indumentis ad operimentum sui corporis utebatur, aspero cilicio de cordulis crinium equorum contexto nonnunquam adhibito iuxta carnem. Arcta quoque in cibo et in potu districta, tanta se in his froenabat abstinentia, quod longo tempore tribus diebus in hebdomada, videlicet secunda, quarta et sexta feria, nihil penitus pro sui corporis alimento gustavit, reliquis nihilominus diebus adeo se cibarium paucitate restringens, quod aliae de ipsa, quomodo sub tam forti districtione subsistere poterat, mirabantur. .p>

Vigiliis insuper et orationibus assidue dedita, in his praecipue diurna et nocturna tempora expendebat. Diuturnis tandem perplexa languoribus, cum ad exercitium corporale non posset surgere per se ipsam, Sororum suarum suffragio levabatur et, ad tergum eius fulcimentis appositis, propriis *manibus laborabat*, ne in suis etiam esset infirmitatibus otiosa. Unde de panno lineo huius sui studii et laboris plura pro altaris sacrificio corporalia fieri fecit, et per plana et montana Assisii diversis ecclesiis exhiberi.

Amatrix vero praecipua et colona sedula paupertatis, sic illam suo affixit animo, sic eam in suis desideriis alligavit, quod semper in ipsius dilectione firmior et ardentior in amplexu, a districta et delectabili eius copula pro nulla unquam necessitate discessit. Nec aliquibus prorsus potuit induci suasibus ad consentiendum, quod suum monasterium proprias possessiones haberet, quamquam fel. rec. Gregorius papa, praedecessor noster, de multa indulgentia ipsius monasterii pie cogitans, libenter illi voluerit, pro Sororum eius sustentatione, possessiones sufficientes et congruas deputare.

Verum quia magnum et splendidum luminare suppressi non potest, quin suae radios praeferat claritatis, in ipsius etiam vita multis et variis miraculis virtus suae sanctitatis effulsit. Nam cuidam de Sororibus ipsius monasterii vocem, quam a longo tempore quasi omnino perdiderat, restauravit. Alii, officio linguae penitus destitutae, loquelam restituit expeditam. Alteri aurem surdam aperuit ad auditum. Laborantem febre, tumentem hydropisi, plagatam fistula et aliis oppressas languoribus, liberavit, facto Crucis signaculo super eas. Quendam Fratrem de Ordine Minorum sanavit ab insaniae passione.

Cum autem quadam vice oleum in monasterio totaliter defecisset, ipsa, vocato Fratre qui erat eidem monasterio pro colligendis elemosynis deputatus, accepit urceum atque lavit, vacuumque iuxta fores ipsius monasterii posuit, ut illum idem Frater pro oleo acquirendo deferret; quem cum vellet ipse apprehendere, invenit eum oleo, beneficio divinae largitatis, impletum.

Rursum cum uno die nonnisi unius panis medietas pro refectioe Sororum in eodem monasterio haberetur, ipsa medietatem eandem iussit in frusta dividi et Sororibus dispensari; quam inter manus fragentis, Ille *qui vivus est panis et dat escam esurientibus*, multiplicavit in tantum, quod *quinquaginta* sufficientes factae fuerunt exinde portiones, et Sororibus *discumbentibus distributae*. Per haec et alia signa conspicua, suorum, dum adhuc viveret, innotuit praeeminentia meritorum. Nam et cum in extremis ageret, candidus beatarum virginum coetus, micantibus coronis ornatus, in quo una ex ipsis eminentior et fulgidior apparebat, visus est domum intrare, ubi eadem Christi famula decumbebat, et usque ad lectulum eius procedere, ac circa eam quasi visitationis officium et confortationis solamen, quodam humanitatis studio, exhibere.

Post obitum vero eius, quidam, qui morbo caduco ruebat et propter crus contractum gradi non poterat, ad sepulcrum delatus ipsius fuit: ibi, crure ipso quasi fragoris sonitu faciente, ab utraque infirmitate curatus. Curvi renibus, membris contracti, praecipites furia et dementi furore ferales, receperunt ibidem integram sospitatem. Cuidam sua dextra manus, cuius ipse usum ex illata sibi vehementi percussione ita perdiderat, quod nihil omnino per eam, velut prorsus inutilem, poterat operari, fuit ad actum suum

pristinum, ipsius Sanctae meritis, plenarie reformata. Alius qui diutina caecitate lumen amiserat oculorum, cum ad idem sepulcrum sub ducatu alterius accessisset, recuperato inibi visu, rediit exinde sine duce. His et quamplurimis aliis operibus et miraculis haec venerabilis Virgo resplenduit gloriosis, ut evidenter appareat adimpletum illud quod de ipsa mater eius, dum esset ex ea gravida et oraret, dicitur audivisse: videlicet quod paritura erat quoddam lumen, quod orbem plurimum illustraret.

Gaudeat itaque mater Ecclesia, quod talem genuit et educavit filiam, quae tamquam virtutum foecunda parens, multas religionis alumnas suis produxit exemplis, et ad perfectum Christi servitium pleno magisterio informavit. Laetetur et devota turba fidelium, quod *Rex* caelorum et Dominus, sororem ipsorum et sociam, quam in sponsam sibi elegerat, ad suum praecelsum et praeclarum palatium cum gloria *introduxit*. Nam et Sanctorum congaudent agmina, quod in superna eorum patria novellae regalis sponsae nuptiae celebrantur.

Ceterum, quia congruit ut, quam Dominus exaltavit in caelo, Catholica Ecclesia veneretur in terra; quia de sanctitate vitae ac miraculis eius, diligenti et attenta inquisitione ac examinatione distincta et solempni discussione praemissis, liquido constitit: licet alias etiam et in propinquis et in remotis partibus satis essent praecognita lucide eius acta: Nos de communi fratrum nostrorum et praelatorum omnium, tunc apud Sedem apostolicam existentium consilio et assensu, de omnipotentia divina confisi, auctoritate beatorum Petri et Pauli apostolorum ac nostra ipsam cathalogo sanctarum Virginum duximus adscribendam.

Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus II idus augusti festum eiusdem Virginis devote ac solempniter celebretis et faciatis a vestris subditis venerabiliter celebrari, ut ipsam habere mereamini apud Deum piam et sedulam adiutricem. Et ut ad venerandum eius sepulcrum avidius et copiosius christiani populi confluat multitudo, ac celebrius ipsius festivitas percolatur, omnibus [vere poenitentibus et confessis], qui ad illud cum reverentia in eiusdem Virginis festo, vel etiam infra ipsius festi octavas, annuatim accesserint, ipsius suffragia humiliter petitori, de omnipotentis [Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate] confisi, unum annum et quadraginta dies [de iniunctis sibi poenitentiis] relaxamus. [Datum Anagninae, sexto kalendas octobris, pontificatus nostri anno primo].

Legenda s. Clarae virginis

Prooemialis epistula summo pontifici destinata
super legenda Sanctae Clarae Virginis.

Quasi veterani mundi senecta urgente fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcebat virilium operum fortitudo: quin immo faeces temporum, faeces comitabantur etiam vitiorum; cum amator hominum Deus, ex suae pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans novitatem, providit per eos et fidei fulcimentum, et reformandis moribus

disciplinam. Dixerim certe modernos patres cum veris sequacibus luminaria orbis, viae ductores, vitae magistros: in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam consurrexit, ut lumen videat, qui in tenebris ambulabat. Nec decuit infirmiori sexui adiutorium sibi deesse, quem libidinis gurgite interceptum, non minor ad peccandum trahebat voluntas, et maior satis fragilitas impellebat. Suscitavit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam feminis lucernam accendit; quam et tu, Papa beatissime, super candelabrum ponens, ut luceat omnibus, qui in domo sunt, virtute cogente signorum, Sanctorum cathalogo ascripsisti. Horum Ordinum te patrem colimus, te nutritium scimus, te protectorem amplectimur, te dominum veneramur: quem sic permaximae navis regimen universale sollicitat, ut parvae quoque naviculae curam singularem et sollicitam non excludat.

Sane placuit dominationi vestrae, meae parvitati iniungere, ut, recensitis actibus sanctae Clarae, legendam eius formarem: opus certe, quod mea in litteris ruditas formidabat, nisi pontificalis auctoritas verbum coram posito, iterum atque iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatum, nec tutum ratus per ea procedere quae defectiva legebam, ad socios beati Francisci, atque ad ipsum collegium virginum Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi his, qui vidissent, aut a videntibus accepissent. His, inquam, veritate praevia, cum timore Domini me plenius instruentibus, aliqua colligens, et plura dimittens, plano stylo transcurri; ut quia magnalia Virginis, virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniat, ubi pro verborum ambitu tenebrescat. Sequantur ergo viri viros Verbi incarnati novos discipulos: imitentur feminae Claram, Dei matris vestigium, novam capitaneam mulierum. Vobis autem, sanctissime Pater, sicut in his corrigendi, subtrahendi et addendi plena manet auctoritas; ita mea per omnia subiacet, concordat, flagitatque voluntas. Valere vos faciat Dominus Iesus Christus nunc et in aevum. Amen.

Primum Opusculum

Incipit legenda Sanctae Clarae virginis et primo de ipsius ortu.

1 Admirabilis femina, Clara vocabulo et virtute, de civitate Asisii, claro satis genere traxit originem: beato Francisco primum concivis in terris, conregnans postmodum in excelsis. Pater eius miles et tota utroque parente progenies militaris; domus abundans, et copiosae, iuxta morem patriae, facultates. Mater eius nomine Ortulana, fructiferam in orto Ecclesiae plantulam paritura, fructibus bonis et ipsa non mediocriter abundabat. Nam quamvis maritali iugo subdita, quamvis curis familiaribus alligata, vacabat tamen pro posse divinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Ultra mare siquidem cum peregrinantibus devota transivit, et loca illa perlustrans, quae Deus homo sacris vestigiis consecrarat, tandem cum gaudio remeavit. Iterum ad S. Michaëlem Archangelum causa orationis accessit, et Apostolorum limina devotius visitavit.

2 Quid plura? Ex fructu arbor cognoscitur, et fructus ex arbore commendatur. Praecessit in radice divini copia muneris, ut in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Praegnans denique mulier, et partui iam vicina, cum ante crucem in ecclesia Crucifixum attente oraret ut eam de partus periculo salubriter expediret, vocem audivit dicentem sibi: Ne paveas mulier, quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum lumen clarius

illustrabit. Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptismate renascentem, Claram vocari iussit, sperans promissi luminis claritatem pro divinae beneplacito voluntatis aliquantulum fore complendam.

II. De conversatione in domo paterna.

3 Edita mox in lucem parvula Clara, tempestivo satis in umbra saeculi coepit clarescere lumine, atque intra teneros annos morum splendescere probitate. Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenta suscepit, et spiritu interius conflante pariter et formante, vas revera purissimum, vas esse innotuit gratiarum. Extendebat libenter ad pauperes manum suam, et de abundantia domus suae supplebat inopias plurimorum. Et ut suum sacrificium gratius esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuncios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassivam gerebat, miserorum miseriam miserantem.

4 Sanctae orationis studium habebat amicum: ubi saepius odore bono respersa, paulatim vitam caelibem actitabat. Cum signacula non habebat quorum evolutione diceret Pater noster, congerie lapillorum suas oratiunculas Domino numerabat. Ubi ergo sancti amoris stimulos primitivos sentire coepit, mundani floris picturam instabilem iudicat contemnendam, Spiritus unctione perdocta, vilibus rebus pretium imponere vilitatis. Sub vestibulis namque pretiosis ac mollibus, cilicium gerebat absconditum, mundo exterius florens, Christum interius induens. Denique suis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquievit; sed dissimulato in posterum mortali coniugio, virginitatem suam Domino committebat. Talia fuerunt in domo paterna suae delibamenta virtutis, tales primitivae spiritus, talia praeludia sanctitatis. Tantis itaque redundantem unguentis, velut cellam aromatum, licet clausam, ipsam sua fragrantia manifestat. Ore siquidem vicinorum laudari nescia coepit, et secretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis eius vulgabatur in populo.

III De noticia et familiaritate beati Francisci.

5 Audiens vero tunc celebre nomen Francisci, qui velut novus homo, oblitteratam in mundo perfectionis viam novis virtutibus renovabat, mox eum audire desiderat et videre, suadente hoc ipsum patre Spirituum, cuius iam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Nec minus ille tam gratiosae puellae celebri fama perflatus, videre hanc et alloqui cupit, si quo modo, qui totus inhiabat ad praedam, regnumque mundi depopulaturus advenerat, nobilem istam praedam saeculo nequam possit arripere, suoque Domino vindicare. Visitat ille istam, et saepius ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus divinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detrectari. Nam unica tantum familiari socia comitante, paternos lares puella egrediens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cuius sibi verba flammantia, cuiusque ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mundi contemptum: spem saeculi aridam et speciem deceptivam vivo sermone demonstrans: instillat auribus eius dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiae margaritam beato illi sponso, quem amor humanavit, fore servandam.

6 Quid immorer multis? Instante patre sanctissimo, et more fidelissimi paranympho sollerter agente, non trahit in longum virgo consensum. Aperitur ei protinus aeternorum

intuitus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipse vilesceret, quorum desiderio a semetipsa liquesceret, quorum amore ad supernas nuptias anhelaret. Coelesti namque igne succensa, terrenae gloriam vanitatis sic ex alto contempsit, ut nihil iam de mundi applausu eius affectibus inhaereret. Carnis quoque illecebras perhorrescens, iam torum in delicto se nescituras proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens et magni regis connubia virtute promereri contendens. Et tunc Francisci consilio se totam committit, ipsum post Deum statuens suae directionis aurigam. Pendet exinde anima eius ad sacra illius monita et de bono Jesu calido excipit pectore, quidquid promittit ille sermone. Molestae iam fert saecularis ornatus decorem et quasi stercus arbitrabatur omnia quae foris applaudunt, ut Christum lucrifacere possit.

IV. Qualiter per beatum Franciscum conversa de saeculo ad religionem transivit.

7 Protinus ne speculum illibatae mentis mundanus pulvis ulterius inquinet, aut contagio saecularis vitae azymam fermentet aetatem, properat Claram educere pius pater de saeculo tenebroso. Instabat Palmarum dies sollemnis, cum ad virum Dei puella fervido corde se confert, sciscitans de sua conversione, quid et qualiter sit agendum. Iubet pater Franciscus, ut in die festo compta et ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium in luctum convertat dominicae passionis. Die itaque dominico veniente, in turba dominarum splendore festivo puella perradians, cum reliquis intrat ecclesiam. Ubi illo digno praesagio contigit, ut caeteris ad ramos currentibus, dum Clara prae verecundia suo in loco manet immota, pontifex per gradus descendens, usque ad eam accederet, et palmam suis in manibus poneret. Nocte sequenti ad Sancti mandatum se praeparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum et lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine, propriis manibus reseravit.

8 Igitur domo, civitate et consanguineis derelictis, ad sanctam Mariam de Portiuncula festinavit: ubi fratres, qui in arula Dei sacras excubias observabant, virginem Claram cum luminaribus receperunt. Mox ibi reiectis sordibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigere virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in eius aula, quae prima omnium atque dignissima, sola extitit mater et virgo. Hic locus est ille, in quo nova militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, ut liquido videtur utramque religionem Mater misericordiae in suo diversorio parturire. Cum autem coram altari beatae Mariae sanctae poenitentiae suscepisset insignia, et quasi ante torum huius Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad ecclesiam sancti Pauli sanctus Franciscus deduxit, donec aliud provideret Altissimus, in eodem loco mansuram.

V. Qualiter a consanguineis impugnata firma perseverantia stetit.

9 Ad consanguineos autem rumore volante, dilacerato corde, factum et propositum virginis damnant; et conglobati in unum, currunt ad locum, tentantes quod obtinere non possunt. Violentiae impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionum, suadentes ab huiusmodi vilitate discedere, quae nec generi congruat, nec exemplum habeat in contrata. At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans

se nullatenus a Christi servitio ulterius avellendam. Crescit animus, bello crescente suorum viresque ministrat amor iniuriis lacessitus. Sic sic per plures dies cum in via Domini obicem pateretur, et sui se opponerent eius proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non fervor remissus: sed inter verba et odia ad spem animum tandiu reformat, donec propinqui, retrusa fronte, quiescunt.

10 Paucis interiectis diebus, ad ecclesiam S. Angeli de Panso, transivit: ubi cum non plene mens eius quiesceret, tandem ad ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, commigravit. Ibi mentis anchoram quasi in certo figens, non iam pro loci mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Haec est illa ecclesia, in cuius reparatione Franciscus miro desudavit studio, cuiusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Haec est in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, insonuit: Francisce, vade, repara domum meam, quae, ut cernis, tota destruitur. In huius locelli ergastulo, pro coelestis amore sponsi, virgo se Clara conclusit. In hac se a mundi tempestate celans, corpus, quoad viveret, carceravit. In huius caverna maceriae, columba deargentata nidificans, virginum Christi collegium genuit, monasterium sanctum instituit, pauperumque dominarum Ordinem inchoavit. Hic in via poenitentiae glebas membrorum terit, hic semina perfectae iustitiae seminat, hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per XLII annos disciplinae flagellis frangit sui corporis alabastrum, ut domus Ecclesiae repleatur fragrantia unguentorum. Ubi quam gloriose conversata sit, tunc demum aperte narrabitur, si quot et quanta animae per eam ad Christum venerint, primo narretur.

VI. De fama virtutum eius circumquaque diffusa.

Spargitur enim paulo post opinio sanctitatis virginis Clarae per proximas regiones, et in odorem unguentorum eius undique mulieres currunt. Festinant virgines eius exemplo Christo servare, quod sunt: maritatae castius agere satagunt: nobiles et illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi monasteria construunt, atque pro Christo in cinere et cilicio vivere magnam gloriam ducunt. Concitatur nihilominus ad incoquinata certamina iuvenum impetus, et ad carnis adspersanda ludibria per infirmioris sexus exempla fortia provocatur. Plures denique matrimonio iuncti, mutuo consensu continentium se lege vincentes, viri ad Ordines, uxores ad monasteria transeunt. Mater filiam, filia matrem invitat ad Christum: soror sorores allicit, et amita neptes. Omnes aemulo fervore Christo servire desiderant. Omnes huius vitae angelicae, quae per Claram inclaruit, fieri participes optant. Innumerae virgines, Clarae rumoribus excitatae, dum ad claustralem vitam transire non praevalent, in patriis domibus sine regula regulariter vivere student. Tanta haec salutis germina virgo Clara suis parturiebat exemplis, ut in ea videretur impleri propheticum illud: Multi filii desertae magis, quam eius, quae habet virum.

VII. Quomodo rumor bonitatis eius et ad longinquas pervenit.

11 Interea ne coelestis huius benedictionis vena, quae in valle Spoletana scaturit, breves infra terminos obcludatur, sic divina providentia derivatur in amnem ut fluminis impetus totam Ecclesiae laetificet civitatem. Nam tantarum novitas rerum longe lateque transivit in orbem, et ubique animas coepit lucrifacere Christo. Clausa manens Clara toto clarescere mundo incipit, et laudum titulis praeclara refulget. Replet fama virtutum

eius cameras dominarum illustrium, attingit ducissarum palatia, ipsarum quoque penetrat penetralia reginarum. Flectitur nobilitatis apex ad eius sectanda vestigia, et a superbi sanguinis genere, sancta humilitate degenerat. Nonnullae Ducum ac regum matrimonio dignae, Clarae invitante praeconio, arctam poenitentiam faciunt, et quae potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur monasteriis innumerae civitates: ipsa quoque campestris et montana, huius coelestis aedificii fabrica decorantur. Multiplicatur castitatis cultus in saeculo, Clara sanctissima praecedente, et redivivus ordo virgineus in medium revocatur. His beatis floribus, quos Clara parturiit, feliciter hodie vernat Ecclesia, quibus et ipsa fulciri postulat, dicens: Fulcite me floribus stipate me malis, quia amore languedo. Sed iam ad propositum stylus redeat, ut, eius conversatio qualis fuerit, innotescat.

VIII. De sancta ipsius humilitate.

12 Haec sui Ordinis lapis primarius ac nobile fundamentum, in fundamento sanctae humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studuit collocare. Beato namque Francisco obedientiam sanctam promisit, et a promisso nullatenus deviavit. Triennio vero post suam conversionem, nomen, et officium Abbatissae declinans, humiliter subesse voluit potius, quam praeesse, et inter Christi ancillas servire libentius, quam serviri. Cogente autem beato Francisco, suscepit tandem regimen dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor exoritur: nec libertas, sed servitus augmentatur. Quo enim aliqualis iam praelationis specie altior cernitur, eo reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior reperitur. Nullos iam famularum respuit actus, adeo ut plerumque sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Invita valde aliquid praecipit; spontanea vero facit, magis eligens per seipsam facere, quam sororibus imperare. Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat suo illo nobili spiritu, nec sordida fugiens nec foetida perhorrescens. Pedes famularum deforis revertentium saepius abluit, et ablutis oscula imprimit. Lavabat semel cuiusdam servientis pedes, quos dum deosculari properat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulae blande resumit, et sub ipsa planta strictum osculum figit.

IX. De sancta et vera paupertate.

13 Paupertatem spiritus, quae vera humilitas est, paupertas rerum omnium continebat. Ac primum in suae conversionis initio, paternam haereditatem, quae ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibi que de pretio nihil reservans, totum pauperibus erogavit. Hinc saeculo foris relicto, mente intus ditata, post Christum sine sacco exonerata percurrit. Tantum denique cum sancta paupertate foedus iniit, amoremque contraxit, ut nihil praeter Dominum Christum habere vellet, nihil suas filias possidere permetteret. Nequaquam coelestis desiderii pretiosissimam margaritam, quam venditis omnibus compararat, arbitrabatur cum temporalium mordaci sollicitudine possidendam. Inculcat suis frequenti sermone sororibus, tunc acceptabile Deo illud fore collegium, cum paupertate fuerit opulentum, et tunc perpetuo stabile permansurum, si altissimae paupertatis fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari quem pauperula mater in arcto praesepio parvolum reclinavit. Hoc enim peculiari recordatorio quasi monili aureo suum fibulabat pectus, ne terrenorum pulvis ad interiora transiret.

14 Volens enim religionem suam intitulari titulo paupertatis, a bonae memoriae Innocentio tertio paupertatis privilegium postulavit. Qui vir magnificus tanto virginis fervori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod nunquam tale privilegium a Sede Apostolica fuerit postulatum. Et ut insolitae petitioni favor insolitus arrideret, Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti privilegii sua manu conscripsit primam notulam. Felicis recordationis dominus Papa Gregorius, vir sicut sede dignissimus, ita et meritis venerandus, paterno affectu sanctam istam arctius diligebat. Cui cum suaderet ut propter eventus temporum et pericula saeculorum aliquas possessiones assentiret habere quas et ipse liberaliter offerebat, fortissimo animo restitit, et nullatenus acquievit. Ad quam respondente Pontifice: Si votum formidas, nos te a voto absolvimus: Sancte pater, ait, nequaquam a Christi sequela in perpetuum absolvi desidero. Eleemosynarum fragmina, panumque minutias quas eleemosynarii comportabant, valde suscipiebat hilariter et quasi moesta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, ut nulla res peritura amantem ab amato secluderet, aut cursum eius cum Domino impediret. Occurrunt, ecce, duo miranda, quae paupertatis amatrix meruit operari.

X. Miraculum de multiplicatione panis.

15 Unicus erat in monasterio panis, cum iam instarent et fames et hora edendi. Dispensatrice vocata, iubet sancta panem dividere, partemque fratribus mittere, partem intus pro sororibus retinere. De quo retento dimidio iubet quinquaginta fieri, iuxta dominarum numerum, incisuras, et eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum devota filia responderet, necessaria hic forent antiqua Christi miracula, ut tam modicum panis quinquaginta reciperet sectiones, respondit mater et dixit: Fac, filia, segura quae dico. Properat filia matris implere mandata: properat mater ad Christum suum pia pro filialibus destinare suspiria. Crescit divino munere inter frangentis manus parva illa materia et cuilibet de conventu suo extitit portio copiosa.

XI. Aliud miraculum de oleo divinitus dato.

16 Die quodam Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, ut nullum adesset saltem pro debilibus condimentum. Accipit domina Clara vasculum unum et humilitatis magistra suis manibus lavat; ponit vas vacuum seorsum ut frater eleemosynarius illud accipiat, et vocatur ipse frater ut pro acquirendo oleo vadat. Accelerat devotus frater ut succurrat inopiae tantae et ad sumendum vasculum currit. Non autem volentis est neque currentis, sed miserentis est Dei. Etenim solo influente Deo, vas illud plenum oleo reperitur, praeveniente sanctae Clarae oratione fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At vero frater praedictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans dixit: Derisorie me istae feminae vocaverunt, cum ecce vas plenum existat.

XII. De mortificatione carnis .

17 De miranda carnis mortificatione silere magis quam loqui forsitan expediret, cum talia fecerit in quibus audientium stupor cum rerum veritate contendit. Non illud magnum quod simpla tunicula et vili mantello de rudi panno tegebat potius quam fovebat corpusculum. Nec illud mirandum quod calceamentorum penitus ignorabat

usum. Non magnum erat omni tempore continuare jejunia, nec uti lectulo sine pluma. In his enim dum reliquas in suo claustro habuit similes, laudes fortasse non meruit singulares. Sed quae conventio carnis virgineae ad vestem porcinam? Procuraverat enim sibi virgo sanctissima vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispida tonsura pilorum, secreto sub tunica deferebat. Utebatur nonnumquam duro cilicio, de pilis equorum nodose conserto, quod hinc inde chordulis rudibus stringebat ad corpus. Hanc vestem uni de filiabus dum petenti accomodasset, illaque vestisset, tantae protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit, quam celeriter post triduum resignavit. Nuda humus et interdum vinearum sarmenta erant pro lectulo, lignumque durum praestabat sub capite officium pulvinaris. Processu vero temporis storium, debilitato corpore, stravit et capiti modicam paleam clementer indulisit. Postquam autem corpus tam severe tractatum longa coepit occupare infirmitas, iubente beato Francisco, sacco pleno paleis usa est.

18 Porro in ieiuniis tantus erat rigor abstinentiae suae, ut de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viveret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis namque tempore maiorem quadragesimam et quadragesimam S. Martini episcopi in pane et aqua ieiunans, solis diebus dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et ut mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secunda videlicet, quarta et sexta feria, nihil in illis quadragesimis sumebat in cibum. Sic alternati dies penuriosae refectionis et dies actae mortificationis sibi invecem succedebant, ut vigilia perfectae inediae, quasi in festum solveretur panis et aquae. Non mirum si tanta rigiditas multo tempore observata, Claram infirmitatibus subdidit, si vires consumpsit, si vigorem corporis enervavit. Compatiebantur propterea sanctae matri devotissimae filiae, ac mortes illas, quas quotidie voluntarie sustinebat, lacrymis deplorabant. Prohibuere tandem beatus Franciscus et Episcopus Assisii, sanctae Clarae illud trium dierum exitiale ieiunium, praecipientes ut nullum transeat diem, quin saltem unciam et dimidiam panis sumat in pastum. Cumque gravis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longe aliter effulgebat in Clara: servabat enim in omni sua mortificatione vultus festivos et hilares, ut vel non sentire, vel deridere videretur angustias corporales. Ex quo liquido datur intelligi, quia sancta laetitia, quae interius abundabat, exterius redundabat; quoniam flagella corporis levigat amor cordis.

XIII. De exercitio sacrae orationis.

19 Quae vero sicut in carne praemortua, sic erat a mundo penitus aliena, continuo sacris orationibus et divinis laudibus animam occupabat. Ferventissimam interni desiderii aciem fixerat iam in lucem et quae globum transcenderat terrenorum voluminum, sinum mentis latius expandebat imbribus gratiarum. Longis post Completorium tractibus cum sororibus orat et lacrymarum profluvia dum in ipsa prorumpunt, in ceteris excitantur. Postquam vero ceterae fessa membra duris adibant refovere cubilibus, ipsa in oratione pervigil et invicta manebat, ut tunc venas divini susurii furtive susciperet, quando sopor ceteras occupasset. Saepissime ad orationem prostrata in faciem, terram infundit lacrymis, obsculisque demulcet: ut semper suum Iesum tenere videatur in manibus in cuius pedes lacrymae illae fluant, et oscula imprimantur. Lacrymanti semel profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in forma nigri pueruli et ipsam monuit dicens: Ne tantum plores quoniam caeca fies. Cui cum illico responderet: Caecus non erit qui Deum videbit: confusus ille discessit. Eadem nocte post Matutinum orante Clara, et

irrigulo solito balneata, monitor fraudulentus accessit: Ne tantum, inquit, fleveris, ne tandiu resolutum cerebrum per nares emunxerit: quoniam adhuc tortum nasum habebis. Cui celeriter respondente: Torturam nullam patitur, qui Domino famulatur; statim elapsus evanuit.

20 Quantam sui munitionem in fornace ferventis orationis accipiat, quantum sibi in illa fruitione bonitas divina dulcescat, solita indicia probant. Cum enim ab oratione sancta cum iucunditate redibat, calida verba, et quae sororum pectora succendebant, de igne altaris Domini reportabat. Mirabantur enim quamdam dulcedinem ex eius ore procedere et clariorem solito faciem apparere. Paraverat certe in dulcedine sua pauperi Deus, et mentem quam in oratione lux vera repleverat, exterius corporaliter exemplabat. Sic in mundo labili sponso suo nobili non labiliter juncta, continue deliciatur in superis: sic in rota versatili, virtute stabili fulta, et in vase fictili thesaurum gloriae claudens, carne in imis, mente permanet in excelsis. Mos ei erat ad Matutinum praevenire iuenculas, quas per signa silenter excitans, provocabat ad laudes. Saepe, ceteris dormientibus, lampades accendebat: saepe campanam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat tepori, nullus in suo claustro desidia locus, ubi orandi et Domino serviendi pigritiam aspera invectio stimulabat.

XIV. De mirabilibus orationum eius et primo de Saracenis mirabiliter effugatis.

21 Libet hic orationum eius recitare magnalia, sicut veritate fidelissima, sic et veneratione praedigna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Friderico in diversis mundi partibus sustinebat Ecclesia, vallis Spoletana de calice irae frequentius imbibebat. Erant in ea pro depopulatione castrorum, pro civitatum expugnatione, imperiali iussu constitutae acies militum et Saracenorum sagittariorum examina velut apum. Cumque in Assisium, peculiarem Domini civitatem, hostilis semel furor irrueret, et jam ipsis portis exercitus appropinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem sitiunt christianum et omne nefas impudentius audent, apud sanctum Damianum intra loci terminos, immo intra claustrum virginum, influxerunt. Liquescent dominarum corda timoribus, tremunt formidine verba, et ad matrem referunt fletus suos. Quae impavido corde, se infirmam ad ostium duci iubet, et ante hostes poni, praecedente eam cassa argentea, intra ebur inclusa, in qua Sancti Sanctorum corpus devotissime servabatur.

22 Cumque se totam in oratione Domino substravisset Christo suo cum lacrymis ait: Placet, mi Domine, inermes ancillas tuas, quas tuis amoribus innutivi, manibus, ecce, tradere paganorum? Custodi, Domine, precor, has famulas tuas, quas in praesenti ipsa custodire non possum. Mox de novae gratiae propitiatorio vox quasi puerili ad eius aures insonuit: Ego vos semper custodiam. Mi Domine, ait, et hanc si placet, protege civitatem, quae nos pro tuo amore sustentat. Et Christus ad eam: Gravamina sustinebit, sed meo munimine defendetur. Tunc Virgo lacrimosam erigens faciem, flentes confortat, dicens: Fide iubeo vobis, filiulae, quod nihil patiemini mali, tantum in Christo confidite. Nec mora: statim canum illorum repressa pavescit audacia, et per muros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, orantis virtute deturbati sunt. Confestim Clara illis, quae vocem praedictam audierant, studiose dicens interminatur: Cavete per omnem modum, carissimae filiae, ne vocem illam, dum corpus ago, cuiquam reseretis.

XV. Item aliud miraculum de liberatione civitatis.

23 Alio tempore Vitalis de Adversa, vir gloriae cupidus et in proeliis animosus, Imperialem exercitum, cui capitaneus praeerat, admovit contra Assisium. Terram itaque nudavit arboribus, adiacentia cuncta vastavit et sic in civitatis obsidione resedit. Firmat verbis minacibus, se inde nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit civitatem. Iamque ad id adventum erat ut de civitatis periculo in proximo timeretur. Quod cum audisset Clara famula Christi, vehementer ingemuit et sororibus ad se vocatis, ait: Ab ista civitate, carissimae filiae, multa quotidie bona suscipimus: impium valde est si non in tempore opportuno ei, prout possumus, succurramus. Iubet affferri cineres, iubet capita nudare sorores. Ac primum suum exoptatum caput cinere multo conspergit: deinde super illarum capita cinerem ponit. Pergite, inquit, ad Dominum nostrum et liberationem civitatis totis affectibus postulate. Quid singula narrem? Quid virginum lacrymas, quid praeces repetam violentas? Facit misericors Deus sequenti mane cum tentatione proventum, ut toto dissoluto exercitu, et superbus homo contra vota discederet, ac terram illam ulterius non vexaret. Nam et ipse dux belli paulo post gladio interemptus est.

XVI. De virtute orationis eius in conversione germanae suae.

24 Verum nec illa suae orationis virtus mirifica debet silentio sepeliri, quae in ipso conversionis initio, unam animam ad Deum convertit, conversam defendit. Habebat namque sororem, aevo teneram, carne ac puritate germanam: cuius conversionem desiderans, inter precum primitias, quas Deo plenis affectibus offerebat, hoc postulabat obnixius, ut sicut cum sorore habuerat in saeculo cohaerentiam animorum, ita iam in Dei servitio fieret inter eas unitas voluntatum. Orat igitur instanter misericordiae Patrem, ut relictæ in domo sorori Agneti desipiat mundus, dulcescat Deus, eamque sic a proposito carnalium nuptiarum ad sui amoris copulam transferat, quatenus una secum in virginitate perpetua Sponso gloriae nubat. Mirandus enim utrique mutuus insederat amor, qui novam divulsionem, licet affectu dissimili, utrique fecerat dolorosam. Favet celeriter divina maiestas egregiae oratrici, primumque illud donum quod praecipue postulat, quodque magis Deum exhibere delectat, festinantius elargitur. Nam post sedecim dies a conversione Clarae, Agnes divino afflata spiritu, properat ad sororem, eique suae referens voluntatis arcanum, se dixit, velle Domino penitus deservire. Quam illa gaudenter amplectens: Gratias, inquit, ago Deo, dulcissima soror, quod me de te sollicitam exaudivit.

25 Miram conversionem satis est miranda defensio subsequuta. Cum enim felices sorores apud ecclesiam S. Angeli de Panso Christi vestigiis inhaerent, atque illa quae plus de Domino sentiebat, suam erudiret novitiam et germanam, repente contra puellas nova consanguineorum proelia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi et conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum praetendunt ingressum. Moxque ad Agnetem conversi, nam de Clara iam antea desperaverant: Quid tu, inquiunt, ad locum istum venisti? Festina quantocius domum redire nobiscum. Qua respondente nolle se a sorore sua Clara discedere, irrui in eam miles unus animo efferato et pugnis calcibusque non parcens, eam per capillos abstrahere conabatur, ceteris impellentibus et suis brachiis

levantibus eam. Ad quod iuvenula dum quasi a leonibus capta de manu Domini raperetur exclamat dicens: Adiuva me, soror charissima, nec me Christo Domino tolli permittas. Cum ergo violenti praedones adulescentulam renitentem per devexum montis abstraherent, vestes abrumperent, vias crinium laceratione complerent, Clara cum lacrymis in oratione procumbens, petit sorori mentis constantiam tribui, petit vires hominum divina potentia superari.

26 Confestim vero tanto pondere corpus illius in terra iacentis figi videtur, ut illam plures homines, suis conatibus adnitentes, nequaquam valeant ultra quemdam rivolum absportare. Accurrentes etiam aliqui de agris et vineis, auxilium illis praestare contendunt, sed corpus illud de terra levare nullatenus possunt. Dumque in suo conatu deficiunt, verbo lusorio miraculum extollunt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit et ideo si ponderat non est mirum. Nam et dominus Monaldus patruus eius, cum in tanta rabie constitutus, vellet eam laetaliter pugno percutere, manum, quam levavit, subito dirus dolor invasit, eamque usque ad plura tempora doloris angustia cruciavit. Ecce autem post longum agonem Clara pergens ad locum, rogat propinquos a tali conflictu discedere et Agnetem seminecem iacentem, suae sollicitudini commendare. Quibus infecto negotio cum amaro recedentibus animo, Agnes iucunda surrexit, et iam Christi cruce gaudens, pro quo hac prima pugna certaverat, se divinis servitiis perpetuo mancipavit. Siquidem et Beatus Franciscus manu sua ipsam totondit, et una cum sorore sua in via Domini erudit. Verum quia magnificam eius vitae perfectionem sermo brevis explicare non posset, intendat ad Claram.

XVII. Aliud miraculum de repulsione daemonum.

27 Mirum non est si contra malitiam hominum Clarae oratio valeat, quae etiam daemones incendebat. Mulier enim quaedam Pisanae dioecesis devota semel venit ad locum ut Deo et sanctae Clarae gratias ageret pro eo quod meritis eius a quinque daemoneis liberata fuisset. Fatebantur enim in sui expulsionem daemonea, quod ipsa orationes sanctae Clarae incenderent et ex possesso vasculo deturbarent. Non sine causa Dominus Papa Gregorius in huius sanctae orationibus fidem habebat mirabilem, quarum virtutem senserat efficacem. Saepe quidem nova, ut assolet, emergente difficultate et cum esset Ostiensis Episcopus et postquam ad culmen apostolicum esset eVectus, supples eidem virgini per epistolam factus, poscit suffragium, sentit auxilium. Res certe, sicut humilitate conspicua, sic toto studio imitanda; quando Christi Vicarius a Christi ancilla opem efflagitat et suis se virtutibus recommendat. Sciebat sane, quid potest amor et quam liber aditus puris virginibus pateat ad consistorium maiestatis. Si enim Rex coelorum seipsum ferventer amantibus, tribuit, quid est, quod devote orantibus, si expedit, non concedit?

XVIII. De miranda devotione eius erga sacramentum altaris.

28 Quantus beatae Clarae ad altaris Sacramentum fuerit devotionis affectus, effectus ostendit. In illa enim gravi infirmitate quae eam grabato adscripserat, faciebat se erigi, et fulcimentis appositis sustentari: et sedens, filabat delicatissimos pannos: de quibus ultra quinquaginta paria Corporalium faciens, et ea sericis vel purpureis thecis includens, per plana et montana Assisii variis ecclesiis destinabat. Corpus vero Domini susceptura, calidis primo lacrymis irrigatur, et accedens cum tremore non minus

formidat in Sacramento latentem, quam coelum terramque regentem.

XIX. De quadam consolatione vere mirabili quam ei Dominus in infirmitate largitus est.

29 Sicut autem in infirmitate, Christi sui memoria memor erat, sic et Christus eam in suis languoribus visitabat. In illa nativitatis hora, quando parvulo nato mundus cum angelis iubilat, omnes dominae ad Matutinum in oratorium pergunt, et matrem infirmitatibus pressam, solam relinquunt. Cumque de parvulo Iesu cogitare coepisset, et multum doleret quod suis laudibus interesse non posset, suspirans ait: Domine Deus, ecce sola relicta sum tibi in loco isto. Ecce repente mirabilis ille concentus, qui in ecclesia sancti Francisci fiebat, suis coepit auribus intonare. Audiebat iubilum fratrum psallentium, harmonias cantantium attendebat, ipsum etiam percipiebat sonitum organorum. Nullatenus tanta erat loci propinquitas, ut haec attingere potuisset humanitus, nisi vel illa solemnitas ad eam fuisset ampliata divinitus, vel eius supra humanum modum vigoratus auditus. Verum quod totum hoc excellit oraculum, ipsum digna fuit Domini praesepe videre. Mane ad eam venientibus filiabus, dixit beata Clara: Benedictus Dominus Iesus Christus, qui me, vobis relinquentibus, non reliquit. Audivi revera per gratiam Christi tota illa solemnitas, quae in ecclesia sancti Francisci hac nocte celebrata sunt.

XX. De ferventissimo crucifixiamore.

30 Familiaris ei plactus Dominicae passionis, quae ex sacris vulneribus nunc myrrhas affectiones exhaurit, nunc dulciora gaudia fugit. Hanc lacryma Christi passi vehementer inebriat, et quem cordi suo profundius amor impresserat frequenter memoria repraesentat. Docet novitias Christum plangere Crucifixum, et simul quod verbis docet, factis exemplat. Nam saepe cum in secreto ad talia hortaretur, praeveniebat verborum exitum irriguum lacrymarum. Inter horas diei, Sexta et Nona maiori compunctione ex more afficitur, ut cum immolato Domino immoletur. Nam et semel hora Nona orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens, oculum sanguine, genam livore suffundit. Ut autem Crucifixi deliciis absque intermissione pasceret mentem, orationem de quinque membris Domini frequentius ruminabat. Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, et affectu consimili frequentavit. Chordulam tredecim nodorum copulis annulatam, subtus ad carnem cingebat, secretum memoriale vulnerum Salvatoris.

XXI. Memoriale quoddam dominicae passionis.

31 Advenerat quodam tempore dies sacratissimae Coenae, qua Dominus in fine dilexerat suos. Circa sero, appropinquante Domini agonia, Clara contristata et maesta, in cellae secretarium se reclusit. Cumque orantem Dominum orans prosequeretur, et tristis usque ad mortem anima tristitiae illius hausisset affectum, iam iamque captionis et totius illusionis memoria debriata, lecto resedit. Tota igitur nocte illa et die sequenti sic absorpta, sic a seipsa permanet aliena, ut irreverberatis circa unum semper intenta luminibus, confixa Christo, ac prorsus insensibilis videretur. Redit familiaris quaedam filia saepe ad ipsam, si forte aliquid velit, et semper eodem modo se habere reperit. Nocte vero diei sabbati veniente, filia devota candelam accendit, et praeceptum S. Francisci, ad matris memoriam signo, non verbo reducit. Praeceperat enim sanctus, ne

illum sine comestione transiret diem. Illa igitur assistente, Clara quasi aliunde rediens, hoc protulit verbum: Quae candelae necessitas? Numquid non dies est? Mater, ait illa, nox abiit, et dies transivit, noxque altera rediit. Cui Clara: Benedictus sit somnus iste, carissima filia; quoniam diu optatus, donatus est mihi. Sed cave ne somnum istum cuiquam referas, dum vixero ipsa in carne.

XXII. De diversis miraculis quae signo et virtute crucis faciebat.

32 Deprehendit amanti vicem Crucifixus amatus et quae circa Crucis mysterium tanto amore succenditur, Crucis potentia in signis et miraculis illustratur. Signum enim vivificae Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quemdam, nomine Stephanum, furia laborantem, beatus Franciscus ad dominam Claram transmisit, ut super eum faceret signum sanctissimae Crucis. Magnam enim sciebat eius perfectionem et magnam in ipsa venerabatur virtutem. Consignat eum obedientiae filia patris iussu, et in loco ubi ipsa orare solita erat, parumper dormire sinit. At ille post modicum somno solutus, sanus exsurgit, et ad patrem liber ab insania redit.

33 Puer quidam annorum trium, nomine Matthiolus, de civitate Spoleti, lapillum quemdam suis intruserat naribus. Nemo illum ex eius naso valebat educere, nec ipse puer proiicere. Periclitatus angustia magna, ducitur ad dominam Claram et dum signo Crucis ab ea signatur statim proiecto lapide, liber efficitur. Alius puer de Perusio, totum habens oculum macula coopertum, ad sanctam Dei famulam adductus est. Quae tacto pueri oculo signum Crucis impressit, et dixit: Ducite eum ad matrem meam ut ipsa super eum signum Crucis ingeminet. Mater, inquam, eius domina Hortulana, suam secuta plantulam, post filiam ad religionem transierat, et in horto concluso cum virginibus vidua Domino serviebat. Signo autem Crucis ab ipsa recepto, illico pueri oculus a macula expurgatus, clare et limpide vidit. Asserit ergo Clara, puerum ipsum suae matris merito liberatum: declinat pondus laudis mater in filiam et se tantae rei fatetur indignam.

34 Una de Sororibus, nomine Benevenuta, plagam fistulae sub brachio duodecim fere annis perpessa fuerat, quae per quinque foramina saniem emittebat. Cui compassa virgo Dei Clara, peculiare illud suum signi salutiferi admovit emplastrum. Statimque ad Crucis designationem, perfectam recepit annosi ulceris sanitatem. Alia de numero sororum, Amata vocabulo, tredecim mensibus aggravata hydropisi, febre insuper et tussi et lateris dolore confecta, iacebat. Super quam domina Clara pietate permota ad suae nobile physicae recurrit experimentum. Signat eam Cruce in nomine Christi sui, et statim restituit plenariae sanitati.

35 Alia Christi ancilla, de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Dominae nostrae sibi fuisset in visione monstratum, quod domina Clara liberaret eam, diem cum desiderio expectabat. Qua illucescente, ad Matrem festinat, signum crucis expostulat, vocem mox signata recuperat. Soror quaedam, nomine Christiana, magno tempore in una aure surditatem perpessa, multas contra malum illud, frustra tamen, fecerat medicinas. Cuius caput domina Clara clementer consignat, aurem contrectat, auditusque virtutem illico recuperat. Magna erat in Monasterio sororum multitudo languentium,

diversis doloribus afflictarum. Ingreditur Clara locum ex more cum sua solita medicina, et signo Crucis quinquies facto, quinque statim relevat a languore. Ex his profecto patet, in pectore virginis plantatam esse arborem Crucis, cuius dum fructus reficit animam, praebet exterius folia medicinam.

XXIII. De cotidiana informatione sororum.

36 Sane quia magistra erat rudium et quasi in magni Regis palatio praeposita puellarum, tanta eas disciplina informabat, tantoque fovebat pietatis amore, quod sermo nullus explebit. Docet primo strepitum omnem de mentis hospitio pellere, ut solius Dei penetralibus valeant inhaerere. Docet, iam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam, ut Christo placeant, oblivisci. Hortatur, exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris animabus injicere laqueos; aliterque sanctos, aliter tentare mundanos. Sic denique, certis horis vult eas operari manibus suis ut protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, et torporem negligentiae deserentes, igne sancti amoris frigus indevotionis deponant. Nusquam maior censura silentii, nusquam amplior et color et tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi levitas levem prodit affectum. Ipsa namque magistra parca in verbis, abunde mentis vota sermonis brevitate coarctat.

XXIV. De studio libenter audiendi verbum sanctae praedicationis.

37 Providet filiabus per devotos praedicatores alimoniam verbi Dei, ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in auditu sanctae praedicationis exultatione perfunditur, tanta sui Iesu recordatione deliciatur, ut praedicante aliquando frate Philippo de Adria, speciosissimus quidam puer virgini Clarae assisteret, et per magnam praedicationis partem suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cuius apparitionis intuitu illa, quae de matre videre talia merebatur, suavitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem litterata non esset, litteratorium tamen gaudebat audire sermonem, rata quod in testa verborum nucleus lateat, quem ipsa attingebat subtilius et sapidius degustabat. Novit de cuiuslibet sermone loquentis elicere quod animae prosit: sciens non minoris esse prudentiae, de rudi quandoque spina florem decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. Cum semel dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis frater ad monasteria dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia mater cibum sacrae doctrinae rarius habituras Sorores, cum gemitu dixit: Omnes nobis auferat de cetero Fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit praebitores. Et statim omnes Fratres ad Ministrum remisit, nolens habere eleemosynarios qui panem corporalem acquirerent, postquam panis, spiritualis eleemosynarios non haberent. Quod cum audiret Papa Gregorius statim prohibitum illud in generalis Ministri manibus relaxavit.

XXV. De magna eius charitate erga sorores.

38 Non enim haec venerabilis Abbatissa filiarum suarum solas animas diligit, quae ipsarum et corpusculis miro studio charitatis inservit. Nam saepius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, et quas ad rigorem communem servandum cernit invalidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, ut assolet, invaderet maestitudo, secreto vocatam cum lacrymis consolatur. Aliquando

se ad pedes prosternit moerentium ut maternis blanditiis alleviet vim doloris. Cuius beneficiis filiae non ingratae, seipsas tota devotione rependunt. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in matre, reverentur in magistra praelationis officium, sectantur in paedagoga rectitudinis gressum, et in Dei sponsa praerogativam mirantur omnimodae sanctitatis.

XXVI. De infirmitatibus eius et languore diutino.

39 Quadraginta annis in stadio cucurrerat altissimae paupertatis, cum ecce iam ad bravium supernae vocationis, praecedente languore multiplici, propinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati poenitentiae succumbente, posteriora temporum dura occupavit infirmitas, ut quae sana ditata fuerat meritis operum, infirma ditaretur meritis passionum. Etenim virtus in infirmitate perficitur. Cuius miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc, maxime liquet, quod in vigintiocto annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia: sed semper ab eius ore sanctum colloquium, semper procedat actio gratiarum. Licet autem aegritudinum pondere praegravata, festinare videtur ad finem, placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reservare, quo ab Ecclesia Romana cuius erat factura et filia specialis, dignis valeret honoribus exaltari. Summo namque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara prae solito urgeri morbo coepisset, filiarum mentes ingentis doloris gladius cruciabat.

40 Mox cuidam Christi ancillae, virgini Deo devotae, de monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, huiusmodi visio demonstratur. Videtur sibi una cum suis Sororibus apud S. Damianum dominae Clarae infirmitati assistere, ac eandem Claram in lecto pretioso iacere. Flentibus autem et cum lacrymis beatae Clarae praestolantibus exitum, formosa quaedam mulier ad lectuli caput apparens, lacrymantes alloquitur: Nolite, inquit, o filiae, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousque Dominus cum suis discipulis veniat. Et, ecce, post modicum tempus pervenit Curia Romana Perusium. Audito vero eius infirmitatis augmento, properat de Perusio dominus Ostiensis invisere sponsam Christi, cuius fuerat officio pater, cura nutritius, affectu purissimo semper devotus amicus. Pascit infirmam Dominici corporis sacramento, pascit et reliquas salutaris exhortatione sermonis. Supplicat illa tantum patri cum lacrymis ut suam et aliarum dominarum famulas pro Christi nomine habeat commendatas. Verum illud super omnia rogat, ut privilegium paupertatis a Domino Papa et cardinalibus sibi impetret confirmari: quod fidelis ille religionis adiutor sicut verbo promisit, sic opere adimplevit. Revoluto anno Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio transivit Assisium ut de transitu Sanctae praeostensa visio sortiretur effectum. Ipse namque Summus Pontifex, ultra hominem, citraque Deum existens, personam Domini repraesentat: cui in templo militantis Ecclesiae familiariter haerent, velut discipuli, domini Cardinales.

XXVII. Qualiter eam infirmam Dominus Innocentius visitavit, absolvit et benedixit.

41 Accelerat iam divina providentia suum de Clara implere propositum: accelerat Christus pauperem peregrinam superni regni palatio sublimare. Cupit iam illa et toto desiderio spirat liberari de corpore mortis huius et in aethereis mansionibus Christum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula prosecuta.

Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, nova cumlatur debilitas, quae et proximam vocationem ad dominum indicat, et sanitatis perpetuae viam parat. Festinat sanctae memoriae Dominus Innocentius IV una cum Cardinalibus visitare Christi ancillam, et cuius ultra feminas nostri temporis probaverat vitam, mortem non dubitat Papali praesentia venerandam. Ingressus monasterium, pergit ad lectulum et infirmantis ori manum applicat osculandam. Quam illa gratissime suscipit, et pedem Apostolici summa cum reverentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello curialis dominus dignanter pedem accomodat, super quem illa sursum et deorsum inculcans oscula, vultum reverenter adclinat.

42 Petit exinde a summo Pontifice vultu angelico remissionem omnium peccatorum. Qui cum diceret: Utinam ego tanta venia indigerem; perfectae absolutionis munus et amplae benedictionis gratiam impertitur. Recedentibus autem omnibus quia die illa de manu provincialis Ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in caelum oculis, et iunctis ad Deum manibus, cum lacrymis ait sororibus suis: Laudate Dominum, filiolae meae, quia tale beneficium Christus hodie mihi est dignatus tribuere, quod caelum et terra non sufficerent compensare. Ipsum, inquit, hodie recepi Altissimum, et eius Vicarium videre commerui.

XXVIII. Qualiter germanae flenti respondit.

43 Circumstant matris lectum filiae quamcitus orphanandae: quarum animas acerbi doloris gladius pertransibat. Non somnus eas revocat, non fames ipsas divellit; sed lectulorum oblitae et mensae, nocte ac die solum plangere delectabat. Inter quas Agnes virgo devota, lacrymarum inebriata salsugine sororem efflagitat, ne, se relicta, discedat. Cui Clara respondit: Placet Deo, soror carissima, quod discedam; sed tu flere desiste, quoniam post me ad Dominum festina pervenies; et magnam, tibi consolationem faciet Dominus, priusquam a te recedam.

XXIX. De finali transitu eius et de his quae in eo acta vel visa sunt.

44 Videtur tandem in extremis plurimis laborare diebus, quibus fides gentium et devotio populorum excrescit: Cardinalium quoque et praelatorum visitatione frequenti, ut vere sancta, quotidie honoratur. Quod vero est auditu mirabile; cum decem et septem diebus nullum cibum sumere posset, tanta est a Domino fortitudine vigorata, ut omnes ad se venientes, in Christi servitio confortaret. Nam cum vir benignus, frater Rainaldus in tantarum infirmitatum longo martyrio eam ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce respondit: Postquam Domini mei Iesu Christi gratiam per illum servum suum Franciscum agnovi, nulla poena molesta, nulla poenitentia gravis, nulla mihi, frater carissime, infirmitas dura fuit.

45 Domino autem propitius agente, et iam quasi ad ianuam stante, vult sibi sacerdotes et spirituales Fratres assistere, passionem Domini et sancta verba recitare. Inter quos dum apparet frater Iuniperus, egregius Domini iaculator, qui calida saepe verba Domini eructabat, nova hilaritate perfusa, quaerit si aliquid novi de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os suum, de fornace fervidi cordis flammantes verborum scintillas emittit, atque in eius parabolis virgo Dei magnum solatium sumit. Lacrymantes tandem se vertit ad filias quibus paupertatem Domini recommendans, beneficia divina laudando

commemorat. Benedicit devotos devotasque suas et omnibus dominabus monasteriorum pauperum tam praesentibus quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatur. Cetera sine fletu quis referat? Adstant illi duo beati Francisci socii benedicti, quorum unus Angelus moerens ipse, solatur moerentes: alter Leo, recedentis lectulum osculatur. Plangunt filiae destitutae piae matris recessum et quam ultra visurae non essent, prosequantur cum lacrymis recedentem. Dolent amarissime, totum earum solatium cum illa migrare, seque in valle lacrymarum relictas non iam a sua magistra ulterius consolandas. Vix a dilaceratione corporum solus pudor continet manum et doloris ignem illud efficit acriorem, quod exteriori plantu non sinitur vaporare. Imperat claustralis censura silentium, extorquet vis doloris gemitum et singultum. Tument lacrymis facies et novas adhuc aquas maerebundi cordis impetus subministrat.

46 Ad se autem conversa Virgo sanctissima suam animam silenter alloquitur: Vade, inquit, segura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, ait, quoniam, qui te creavit sanctificavit: et te semper custodiens, velut mater filium, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine, benedictus sis, qui me creasti. Quam cum quaedam ex sororibus interrogaret; cui loqueretur, illa respondit: Ego loquor animae meae benedictae. Nec ille gloriosus conductus longe distabat. Nam ad quamdam filiam se convertens, vides tu, inquit, o filia, Regem gloriae quem ego video? Super aliam quoque facta est manus Domini et corporalibus oculis felicem inter lacrymas excipit visum. Iaculo quidem profundi doloris confossa, versus portam domus aciem dirigit oculorum: et, ecce, in vestibus albis turba ingreditur virginum, quae omnes aurea sarta, suis capitibus deferebant. Graditur inter eas una praeclarior ceteris, ex cuius corona quae in summo sui, fenestrati thuribili speciem praetendebat, tantus splendor irradiat, ut noctem ipsam in diei lucem intra domum convertat. Procedit ad lectulum, ubi Sponsa Filii decubat, et amantissime se super eam inclinans, amplexum dulcissimum praestat. Profertur a virginibus mirae pulchritudinis pallium, ac certatim deservientibus cunctis, et Clarae corpus tegitur, et thalamus adornatur. In crastino igitur beati Laurentii, egreditur anima illa sanctissima, praemio perpetuo laureanda; temploque carnis soluto, spiritus feliciter migravit ad astra. Benedictus hic exitus de valle miseriae, qui introitus ei beatiae factus est vitae. Iam pro tenui viatico mensa laetatur civium supernorum; iam pro vilitate cinerum regno beata caelico, aeternae stola gloriae decoratur.

XXX. Qualiter ad exequias Virginis Curia Romana cum gentium populositate confluit.

47 Rumor incontinenti de transitu virginis totum stupendo auditu concutit populum civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videatur civitas remanere. Omnes sanctam, omnes Deo caram proclamant, et inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit Potestas cum caterva militum et multitudine armatorum, seroque illo ac tota nocte custodias adhibent diligentes ne forte de praetioso thesauro, qui iacebat in medio, pati contingeret detrimentum. Commovetur sequenti die curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque civitas versus S. Damianum dirigit gressus. Ventum erat ad celebranda divina, cum fratribus incipientibus officium mortuorum, repente Dominus Papa officium de Virginibus, non de mortuis, fieri debere proloquitur: ut prius eam canonizare videretur quam corpus esset traditum sepulturae. Respondente viro eminentissimo domino Ostiense, morosius in his fore agendum missa de mortuis celebratur. Confidente postmodum summo Pontifice, Cardinalium quoque et

praelatorum coetu, Ostiensis Episcopus de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat.

48 Circumdant illico sanctum funus devota dignatione presbyteri Cardinales, et circa Virginis corpus solita officia complent. Tandem quia nec tutum censent, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longe distet a civibus, levatur cum hymnis et laudibus, cum tubarum clangore ac iubilatione solemni, et ad S. Georgium honorifice deportatur: nam et hic locus est ille, ubi sancti Patris Francisci corpus primo conditum fuerat; ut qui viam vitae viventi paraverat etiam morienti locum quodam praesagio praepararet. Factus est proinde concursus populorum multorum ad tumulum Virginis, laudantium Deum atque dicentium: Vere sancta, vere gloriosa regnat cum angelis, quae tantum ab hominibus honorem sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum primiceria pauperum dominarum, quae innumeros ad paenitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interiectis diebus, Agnes ad Agni nuptias evocata, sororem Claram ad aeternas delicias subsecuta est: ubi ambae Sion filiae, natura, gratia et regno germanae, et Deo iubilant sine fine. Et vero consolationem illam, quam Clara promisit Agneti, antequam migraret accepit. Nam sicut sorore praevia, de mundo ad Crucem transi erat, sic dum Clara signis et miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili mature vigilavit ad Deum. Praestante Domino nostro Iesu Christo qui cum Patre et Filio sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

Secundum opusculum.

XXXI. De miraculis sanctae Clarae postquam de mundo transivit.

39 Illa sunt Sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quae in morum sanctitate et operum perfectione consistunt. Iohannes quidem signum fecit nullum, non tamen erunt Iohanne, qui signa faciunt, sanctiores. Ideoque sufficeret sanctae virgini Clarae ad testimonium sanctitatis perfectissimae suae vitae praeconium, nisi interdum aliud exposceret partim tepor, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret, meritis, et iam in abyssum absorpta perpetuae claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. Cogit sincera atque iurata veritas multa conscribere: cogit multitudo quam plurima transire.

XXXII. De daemoniacis liberatis.

50 Puer quidam nomine Iacobinus de Perusio, non tam infirmus, quam daemone pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperate projiciens, nunc in terra collidens, nunc usque ad dentium fractionem, lapides mordens, laniabat miserrime caput suum et corpus sanguine cruentabat. Ore distorto linguam foris projiciens, membrorum machinam tam facile glomerabat, ut saepe crus suum poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum praedicta vexabat insania: nec illi duae personae obsistere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum medicorum juvamen requiritur, sed nullus qui sciat consulere invenitur. Pater eius nomine Guidolotus, postquam infortunii tanti remedium nullum apud homines invenit, ad sanctae Clarae merita se convertit: O virgo, inquit, sanctissima, o mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum devoveo, a te sanitatem ejus tota supplicatione deosco Festinat ad sepulcrum eius fide plenus, et allatum puerum super tumbam virginis

ponens, eius protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa infirmitate liber efficitur, et iam ulterius nulla consimili laesione vexatur.

XXXIII. Aliud miraculum.

51 Alexandrina de Fracta Perusinae dioecesis daemonio nequissimo vexabatur. Quam ita daemonium in suam redigerat potestatem, ut faceret eam per excelsam rupem, quae in crepidine fluminis eminebat, sicut aviculam volitare: per tenuissimum quoque arboris ramum, fluvio Tiberis impendentem faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, et manum contractam haberet, medicinis saepe tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosae virginis Clarae corde compuncta, eiusque meritis invocatis, contra suum illud triplex periculum unius remedii salutarem sumit effectum. Contracta quidem manus extenditur, latus sanitati redditur, et possessa a daemonio liberatur. Altera mulier eiusdem loci a daemonio et multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctae, munus liberationis accepit.

XXXIV. De sanato a morbo furiae.

52 Puerum quendam Francigenam, qui curiam sequebatur, furiae morbus invaserat, quae ipsi et loquelaie abstulerat usum et corpus monstruose fecerat inquietum. Detineri ab aliquo minime poterat, sed potius intra manus detinere volentium horribiliter se frangebatur. Ligatur funibus lectulo mortuorum et a compatriotis ad ecclesiam sanctae Clarae defertur invitus, ante sepulcrum eius deponitur et statim pro fide offerentium peroptime liberatur.

XXXV. De liberatione cuiusdam a morbo caduco.

Valentinus de Spello caduci morbi ruinae in tantum erat obnoxius quod sex per diem vicibus indifferenter ubilibet corruerat. Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur asello vectus ad sanctae Clarae sepulcrum, ubi duobus diebus et tribus noctibus iacet; die tertio nullo tangente, crus eius fragore magno personuit, et ab utraque infirmitate sanatus illico fuit.

XXXVI. De caeco illuminato.

53 Iacobellus dictus filius Spoletinae, duodecim annorum caecitate percussus, ducem itineris sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in praecipitium ambulare. Nam et semel puero parumper dimissus, in praecipitium actus, brachii fracturam cum vulnere capitis reportavit. Hic cum iuxta pontem Narnii quadam nocte dormiret, apparuit ei quaedam domina in somnis, dicens ei: Iacobelle, quare tu ad me non venis Assisium, et liberaberis? Qui mane consurgens duobus aliis caecis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quamdam nuper audivimus in Assisii civitate migrasse, cuius sepulcrum per sanitarum munera et per multa mirabilia manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus concite properat, et nocte hospitatus apud Spoletum, eandem cernit iterum visionem. Ocior advolat, totum se prae amore luminis ad cursum praecingens. Perveniens autem Assisium, tantas ante Virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, ut ipse intrare nullatenus posset ad tumbam.

Supponit lapidem capiti suo, et cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit prae foribus. Et ecce, tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus, Iacobe, si poteris introire. Evigilans ergo rogat cum lacrymis turbas, clamans et preces ingeminans ut ei propter divinam pietatem viam praestare dignentur. Data sibi via, calceamenta proijcit, vestes exuit, collum corrigia cingit, et sic humiliter sepulcrum contingens, lentum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni caecitate discussa, omni oculorum caligine relegata dum clare per Claram videt luminis claritatem, Deum laudando clarificat, et pro tanti mirificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes invitat.

XXXVII. De restitutione manus perditae.

54 Perusinus quidam vocatus Bonus Iohannes Martini cum suis civibus contra Fulginates perrexerat. Cumque hinc inde concertatio incepisset gravis ictus lapidis eius manum dura quassatione perfregit. Expendit in medicos pecuniam multam sanitatis amore; sed nullo potest medicinali suffragio in tantum iuvari, quin ipsam manum portet inutilem, et ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suae dextrae pondus ferre, usu carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens vero quae per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vovens, ad sepulcrum virginis properat, offert ceream imaginem manus, et super tumbam sanctae Clarae accumbit. Statimque, priusquam ecclesiam exeat, manus eius restituta est sanitati.

XXXVIII. De contractis.

55 Petriolus quidam de castro Bitoniae, trium annorum infirmitate consumptus, totus fere diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cuius violentia morbi adeo contractus erat in renibus, ut curvus semper et ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat pater pueri multorum solertiam medicorum, illorum praecipue qui fractis ossibus medendi peritiam habebant. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad novae Sanctae suffragia, cuius audiebat magnalia se convertit. Portatur puer ad locum ubi pretiosa virginis spolia requiescunt, et non diu ante sepulcrum iacens, perfectae sanitatis gratiam sumit. Confestim namque rectus et sanus exurgit, ambulans et exiliens, et laudans Deum, et ad sanctae Clarae laudes populum confluentem invitat.

56 Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinatis dioecesis, claudus ex utero matris suae, tibias habebat exiles, pedes in transversum iactabat, et tortuose deambulans, vix poterat surgere cum cadebat. Mater eius beato Francisco pluries eum devoverat, nec ullius meliorationis opem acceperat. Audiens vero beatam Claram novis coruscare miraculis, ad sepulcrum eius puerum deportavit. Post aliquot dies sonantibus ossibus tibiarum ad naturalem rectitudinem sunt membra reducta, et quod sanctus Franciscus multis precibus exoratus non tribuit, sua discipula Clara divina virtute concessit.

57 Civis Eugubinus nomine Iacobus de Franco, puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus numquam ambulaverat, nec poterat ambulare, tamquam ostentum suae domus, et opprobrium suae carnis ipsum puerum deplorabat. Cubitabat in solo, repebat in cinere, volens se quandoque ad baculum, nec potens erigere: cui natura

gradiendi desiderium dederat, negaverat facultatem. Vovent puerum parentes eius meritis sanctae Clarae, atque, ut illorum verbo dicatur, volunt eum sanctae Clarae hominem esse si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus, voto emisso, Virgo Christi suum hominem sanans liberae ambulationis officium in oblato sibi puero reparavit. Illico parentes ad Virginis tumulum cum puero properantes eum subsilentem et gaudentem Domino obtulerunt.

58 Mulier quaedam de castro Mevanii, Pleneria nomine, diu contractionem renum perpressa, non, nisi baculo substantata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curvum erigebat corpus sed nutantes utcumque trahebat gressus. Deferri se fecit quodam die Veneris ad tumulum sanctae Clarae: ubi preces ad eam devotissime fundens celeriter obtinuit quod fideliter postulavit. Sequenti namque Sabbato, integra sanitate obtenta, domum propriis pedibus est reversa, quae fuerat per alios apportata.

XXXIX. De sanatione a tumoribus gutturis.

59 Tumores gutturis, quos vulgari sermone scrofulas vocant, puella quaedam Perusina cum dolore multo diu portaverat. Viginti quidem glandulae suo numerabantur in gutture, ut ipsum puellae guttur satis grossius capite videretur. Duxit eam saepe mater eius ad memoriam virginis Clarae, ubi ipsius sanctae beneficium devotissime implorabat. Cumque tota quadam nocte ante sepulcrum puella iaceret, prorumpente sudore, strumae illae mollificari coeperunt ac de suo loco paululum commoveri. Processu vero temporis per sanctae Clarae merita sic evanuerunt, ut nulla penitus vestigia remanerent. Consimile malum una de sororibus, Andrea nomine, dum adhuc in carne virgo Clara maneret, portabat in gutture suo. Mirum certe, quod in medio lapidum ignitorum anima tam frigida latitabat, et inter prudentes virgines stultizabat imprudens. Haec siquidem nocte quadam guttur suum usque ad praefocationem constrinxit, ut globum illum per buccam projiceret, volens de seipsa divinam supergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per spiritum Clara cognovit. Curre, inquit, uni, curre velociter, in inferiorem domum, et ovum calefactum sorori Andreae de Ferraria sorbendum praebe, simulque cum ipsa ad me ascende. Properans illa reperit dictam Andream loquela privatam, propriae manus injectione suffocationi propinquam. Relevat eam, ut potest, et secum ducit ad matrem; cui et dixit famula Dei: Misera, cogitationes tuas Domino confitere, quas et ego bene cognovi. Ecce quod sanare voluisti sanabit Dominus Iesus Christus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patieris, non consurges. Ad cuius verbum spiritum compunctionis accepit, et vitam satis egregie mutavit in melius. Post modicum ergo sanata de scrofulis, de alia infirmitate migravit.

XL. De liberatis a lupo.

60 Crudelium luporum saeva feralitas contratam vexare solebat: qui in ipsos homines irruentes, humanibus saepe carnibus pascebantur. Mulier ergo quaedam, nomine Bona, de Monte Galliano, Assisinatis dioecesis, duos filios habens, unius, quem lupi rapuerant, vix planctum expleverat, cum ecce ad secundum consimili ferocitate festinant. Stante namque matre in domo, et aliquid rei familiaris agente, puero deambulanti exterius lupo dentes infigit, ac per cervicem mordens, cum tali praeda quantocius ad sylvam tendit. Audientes autem pueri stridores, homines qui erant in vineis, ad matrem clamant, dicentes: Vide, inquiunt, si filium tuum habes: quoniam

ploratus insuetos paulo ante persensimus. Cognoscens mater filium a lupo direptum, clamores in excelsum levat, et ululatus aërem complens, virginem Claram invocat, dicens: Sancta et gloriosa Clara, redde mihi miserum filium meum. Redde, ait, redde infelici matri natellum. Quod si non feceris meipsam aquis necabo. Currentes itaque vicini post lupum, reperiunt infantulum a lupo in sylva dimissum, et canem iuxta puerum eius vulnera deligentem. Cervici primos iniecerat morsus bestia fera: dehinc ut praedam levius ferret, ipsius pueri renibus suas impleverat fauces, et utrobique non levis attactus signa reliquerat. Voti compos effecta mulier, cum suis vicinis ad suam properat adiutricem et pueri varias plagas omnibus videre volentibus monstrans, Deo et sanctae Clarae gratias copiosas exsolvit.

61 Puella quaedam de castro Cannarii, clara die in agro sedebat, in cuius sinu mulier altera reclinaverat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtivos ad praedam concitat gressus. Quem tamen puella vidit, sed quia canem credidit, non expavit. Cumque infantula coepto intenderet scrutinio capillorum, efferatur in illam bestia truculenta, eiusque vultum suo vasto hiatu concludens, praedam portabat ad sylvam. Surgit protinus mulier stupefacta et sanctae Clarae memor, clamitat, dicens: Succurre, sancta Clara, succurre; tibi in hac hora puellam istam commendo. Ipsa denique, mirabile dictu, quae lupi dentibus portabatur, contra lupum invehitur, dicens: Portabis me tu latro ulterius, tantae Virgini commendatam? Qua invectione confusus, puellam statim in terra molliter posuit, et quasi latro deprehensus, festine discessit.

XLI. De canonizatione sanctae Clarae Virginis.

62 Residente autem in sede Petri clementissimo principe domino Alexandro III, viro totius sanctitatis amico, qui et Religiosorum tutela et Religionum firma erat columna, dum horum mirabilium relatio curreret, et de die in diem fama virtutum Virginis latius insonaret, canonizationem tantae Virginis ipse iam mundus cum desiderio expectabat. Dictus denique Pontifex, tantorum turba signorum quasi in rem insolitam excitatus, de canonizatione eius una cum Cardinalibus coepit habere tractatum. Committuntur personis solemnibus et discretis examinanda miracula, vitae quoque magnalia discutienda traduntur. Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio clarissima; invenitur post transitum veris et probatis miraculis admiranda. Die enim ad hoc statuta, cum coetus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum et Episcoporum conventus adesset, Cleri concio ac religiosorum, sapientum quoque et potentum plurima multitudo assisteret, summo Pontifice illud salubre negotium in medium proponente, ac Praelatorum iudicium sciscitante, universi prompto favore propensius annuentes, Claram dicunt clarificandam in terris, quam Deus clarificavit in excelsis. Instante vero die migrationis eius ad Dominum, duobus annis ab ipsius transitu revolutis, Praelatorum et totius Cleri multitudine convocata, sermone quoque praemisso, felix Alexander, cui haec a Domino fuerat gratia reservata, cum celebritate permaxima Sanctorum cathalogo Claram reverenter ascripsit, festumque eius solemniter, in tota Ecclesia celebrandum instituit, atque ipse primus cum tota Curia solemnissime celebravit. Acta sunt autem haec apud Anagniam in ecclesia maiori, anno dominicae Incarnationis MCCLV, Pontificatus Domini Alexandri anno primo; ad laudem Domini nostri Jesu Christi cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.